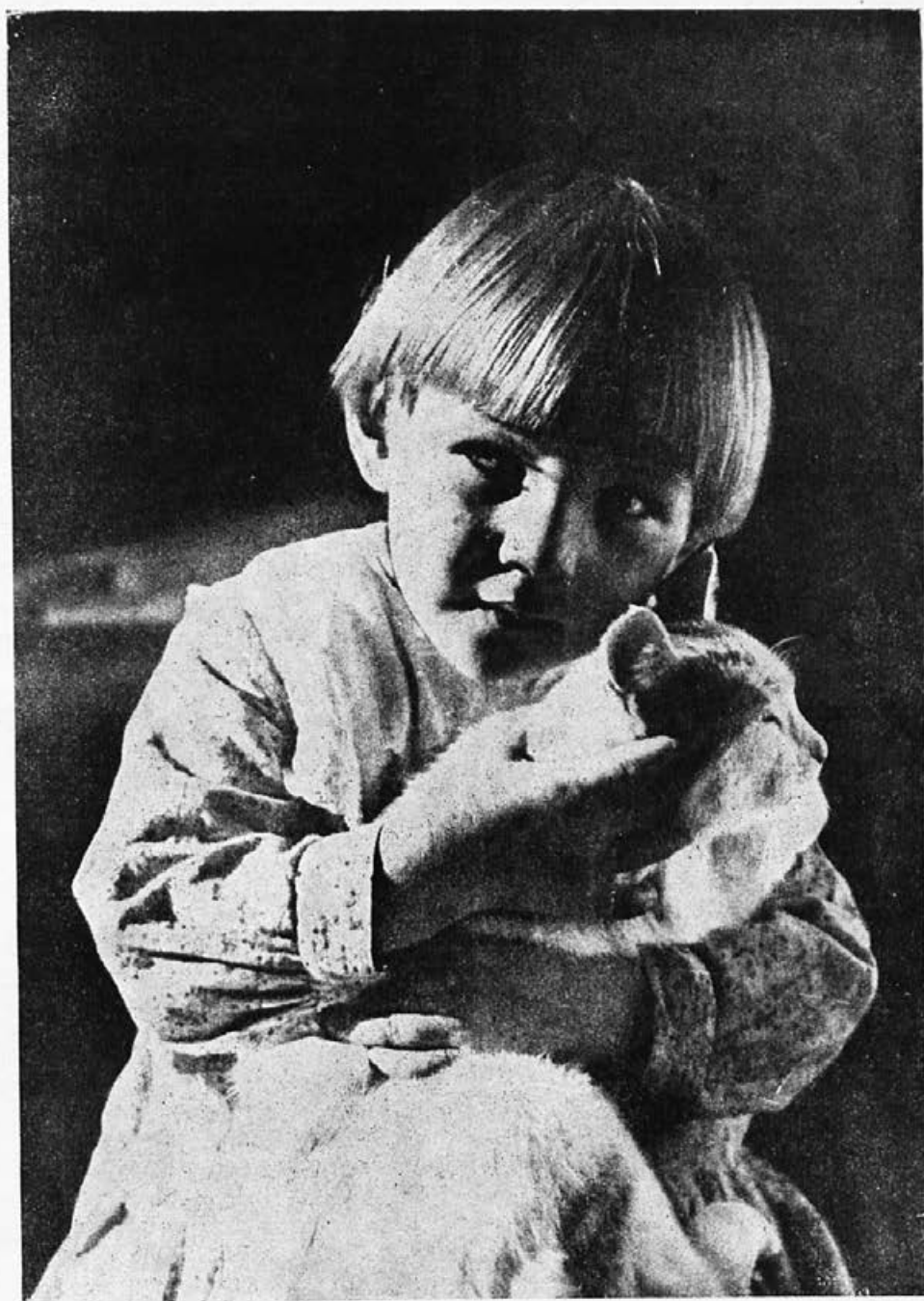

Družina

LETNIK II

FEBRUAR 1930.

ŠTEVILKA 2

Micka in mucka.

Ivan Pregelj:

Magister Anton.

Roman iz šestnajstega stoletja.

9. »Judež Škarjot«.

»K AJ morda ni lotrica, a prisegel ne bom. A Judeževa je. In ena sama je v gradu, pa Polona ji je ime,« je šlo magistru skozi glavo, ki mu je bila težka od vina in je komaj umel, kaj vse mu še pripoveduje vikar. Vikar pa je govoril, kakor da mu nikoli nikdar ni bilo prijetnejšega posla, kot govoriti hudo o svojem bližnjem.

»Mico mojo poznaš. Malo govori pa tudi hudobna ni. Če je kdaj huda, je na strupene jezike. Sicer bi še kačo v posteljo vzela, če bi se ji ne grajala. Ampak ta Jurij, ta Stradijot — o dekletu Poloni ne govorim — ta Stradijot ji je boli zoprni kot kača. Mica že ve za kaj in v tem enem, veruj mi, se povsem zanesem nanjo in ji rad verjamem in je ne kar, da ga je, lovača, prekrstila v Judeža in Škarijota, pa ga ti zagovarjaj, kolikor hočeš, ki si mu pismo nesel in oddal, preden si mene za svet vprašal. Mica se ne laže in se ne in si res pismo nosil Judežu in je tebe, tele zaupno, prav tako za nos zvodil, kakor je druge pred teboj, prijatelja Tomajškega, velikega duhovna Nepokoja v Solkanu, cerkveno gospodu iz Ogleja, ki je nam sodnik »nullius«, odkar smo cesarski... Judežu si nasedel, svoji Poloni od njega poslanstvo nosil, lovaču stregel, ti moj Bog, in se moja Mica ne pregreši, ko mu smrti privoščil in je prasec že preno neumno žensko glavo zmešal; a da ti tega ne veš, ki si tudi nekoliko Pavla Skaličevega v šole ravnal...«

Zasopljen je utihnil vikar, ko mu je bila beseda strastno dožuborela do nekakega odkritja, ki je trenutno zjasnilo pamet v magistru, od vina trdni glavi.

»Pavla Skaliča, gojenca v Rimu?« je vprašal živo; »kaj pa ste hoteli povedati, gospod vikar?«

Vikar je dejal:

»Sedi in ostani miren.«

Potisnil je magistra na stol za mizo. Potem je zaklical v kuhinjo:

»Mica! Magister je žejen. Prinesi vode.«

Proti magistru pa je menil:

»Saj se nisem zlagal? Vino užaja. Pa se strpi, da pride Mica z vodo. Tudi izvedel boš vse.«

Mica je prinesla vodo, magister je pil s slastjo. Tedaj je dejal vikar resno:

»To menda veš, kje je bila rajna Skaličeva doma.«

»Vem, na poti od tu v Mahniče,« je odgovoril magister.

»Če boš šel jutri kaj domov na obisk,« je pripovedoval vikar, »boš še našel tisto hišo. Samotna stoji, ljudje se je ogibljejo, pravijo, da v njej straši. Morda straši res, po grehu, ki se je tam zgodil.«

Magister je zopet pil. Strašno je padalo nadenj.

»Rajna Skaličeva,« je govoril vikar, »Bog ji greh odpusti, vem, da ti je bila daljna sorodnica, a se strpi. Grešila je doma, sramoto je šla tajit na Vipavsko, a jaz, njen duhovni oče, sem znal za njo. Našel sem jo v Svetem Križu.«

»Vem!« je pritrdil magister.

»Našel!« je ponovil vikar, »pa ji na srce govoril, pa če je tudi do zadnjega molčala, prav na zadnje le ni. Ali slišiš?«

»Slišim,« je dahnil magister.

»Zato čuj! Prav nazadnje in samo meni je povedala... pa ne misli, da pri izpovedi! Nisem galjot, da bi božje tajnosti izbrbljal. Po dolžnosti človeški je povedala, ko sem ji rekel, da hočem skrbeti za otroka, a da moram poznati očeta. Tako, glej, sem jo spetil. Slišiš?«

»Slišim,« je drhtel magister.

»Trije vemo doslej, ti boš četrti,« je nadaljeval vikar, »da boš verjel, kako te cenim. Ali boš verjel?«

»Bom, a povejte že!« je odgovoril magister.

»Moj fant!« je dejal tedaj zopet prijateljsko toplo vikar, »moj fant, pa vedi torej. Njegov sin je!«

»Jurijev? Pavel Skalič? Stradiotov?«

»Njegov, kakor sem dejal. Njegov prvi greh in prvi Judež. Zakaj bil je cerkven, diakon je že bil, ko je Skaličevi ženitev obljubil. Zdaj pa reci, ali naj ga moja Mica blagoslovi?«

»Moj Bog, moj Bog, zato sem se čudil, kje sem že videl tisto lice!« je vzdihnil magister.

»Vsak otrok sliči očetu, to je resnica. Tem trdneje lahko veruješ,« je potrdil vikar in utihnil, prepustivši magistra razmišljanju in tegobi, ki mu je zalijala osrčje in gnala ga notje v grlo, da je požiral in si šel s tresočo se roko po obrazu, čez čelo in skranje in zopet nazaj v zaglavje.

»Magister Anton!« je zaklical tedaj vikar. »Česa se bova naučila ob tej zgodbi s Krasa, ki res da ni tako lepa kot ona o Ulisu in zvesti Penelopi, zato pa tembolj resnična. Kaj boš dejal glede otroka Pavla? Ali ga bova zapustila? Ali ga zavrgla, ker je oče njegov — odpadnik, zločinski duhovnik, Judež Škarijot? Kaj deš, magister Anton?«

»Nikoli!« je zagorel magister in s solzami povedal, kako zelo je vikarju hvaležen, da se je zavzel za otroka, preden je on sam mogel kaj storiti zanj. Povedal je tudi, da ljubi otroka, ki da mu je bil od prvega dne, odkar ga pozna, kot mlajši brat, ki je ves potreben starejšega brata roke in sveta. Povedal je, da je občutil, ko je zadnje izvedel, še večje usmiljenje do sirote in da bo to občutje ostalo v njem in da ne bo nehal hvaliti Boga, ki je tako obrnil, da je zdaj Pavel Skalič gojenec Ignacijeve šole in utegne v nekaj mesecih slovesno obljubiti šolskim predstojnikom pokorščino, nakar ga bodo potrdili za svojega pravega dijaka in učenca in bo potem, če mu Bog zdravje da, med najboljšimi in najbolj pridnimi.

»Pisal mu bom!« je zaključil s solznimi očmi.

»Nisi sam,« je dejal tedaj vikar, »še trije smo, ki čujemo nad njim. Trije, poznaš nas. Vigilamus — čujemo!«

»Hvala!« je dahnil magister. Vikar pa se je dvignil, stopil k njemu in ga osuknil, da je mogel videti na razpelo, ki je bilo na steni.

»Anton,« je dejal, »tam-le ga poglej! In o Njegovi Penelopi sem ti tudi že pravil, o Penelopi, edini, zvesti do konca. Snubci, krivo verci jo pestijo. Čaka te! Ali še meniš, da ti je Polona na poti?«

»Ni več,« je vzdihnil magister.

»Ni več!« je ponovil vikar in se zahvalil: Slava Bogu Očetu in Sinu in svetemu Duhu.»

Magister je odgovoril:

»Kakor je bilo v začetku in je zdaj in na vekomaj. Amen.«

* * *

Povečerjala sta z vikarjem in potem je rekel Štanjelski:

»Zdaj pa pojdi in lezi! Truden si in jutri je še en dan.«

»Nisem truden,« je odvrnil magister, »pa tudi vem, da ne bom zaspal vso noč.«

»Kaj misliš ponočevati?« se je pošalil duhovni.

»Mislim se zbrati,« je dejal magister in še povedal o mlademu Ignaciju, ki je vso noč stražo stal v cerkvi pred Bogorodico.

»Če takisto misliš,« je dejal vikar, »tam so cerkveni ključ, zaupam ti jih brez pridržka. Pojdi in se razmisli.«

Magister je res vzel ključ in šel v cerkev. Vikarju pa se je medtem porodila čudna misel. »Luka Tomajec,« je vedel. »Za lovačem Jurijem bega in se poja. Pa je lisjak v mojem svetu nekje, če je deklino iz gradu vabil. Kje bi le našel pripravnega človeka, da bi mu to v Tomaj sporočil.« Stopil je k Mici v kuhinjo

in se posvetoval. Pol ure pozneje je že jahal mlad Kraševac proti Tomaju. Nosil je vest, ki je sam ni umel in jo zato moral vso pot na pamet ponavljati, da je ne bi pozabil: »Čuječi žerjav, vigilo!« je ponavljal, »ampak to noč lovi, če hočeš lisjaka dobiti, ko golobnjak zasleduje. Pa nikjer nikamor drugod kot v sonce, kadar vzhaja. Vigilo!«

Magister pa je medtem molil in iskal to lažbe. Skoraj trideset let svojega življenja je obnavljal iz spominov, izpraševal si vest, tehtal se kakor zlato, iskal si v dušo, v želje in misli, ki jih je mislil kdajkoli. »Po vsem, kar sem doživel,« si je nekako utrdil spoznanje, »je jasno, da me je Bog vedno varoval in vodil k sebi. Ohranil mi je večkrat življenje, da nisem utonil, da me niso ubili, da nisem umrl ne za grižo ne za golic. Prav kolikor treba, da se nisem prevzel, mi je dal trdo glavo in odljuden obraz pa še skrito hrepenenje po Poloni, da mi je kot luč svetila in sem šel in prišel, da me sram ni treba biti niti pred rajno materjo, ki zdaj vse vidi in ve, kako je z menoj. Polonka! Svetila si, dokler je Bog hotel. Zdaj si ugasnila. Zbogom, Polonka! Zvestejša od tebe me vabi. In bom šel za njo, pa zvest, četudi za danes se srce boli, kakor da so mi obliž z rane potegnili. Bom šel, Gospod, kamor kličeš. Le nocoj mi še odpusti, da sem neroden, tegoben in zgubljen. Vina sem pil preveč hkrati in potem mi je tudi gospod vikar preveč hkrati zajel iz bridkega! Slava Očetu in Sinu in svetemu Duhu, kakor je bilo v začetku in je zdaj in bo vekomaj. Amen.«

Tako je molil magister v cerkvi. Nad cerkev pa so vstajale jesenske zvezde in proti polnoči je vzšel še mesec. Tedaj je priklopela v magistru bolest do vrha. Vstal je raz cerkveni tlak. »Gospod, zadušim se,« je zastokal in vzel od svetega slovo. Šel je iz cerkve, zaprl za seboj in dahnil globoko. Potem se je zgubil, ne da je vedel kam, na pot. Hoja ga je pomirjevala, strašni molk kraške noči mu je bil kakor hladilna obveza na rano. V zatišju pod bregovi proti Štjaku je šel pod burjo, z očmi v zvezdah, ki so brlele v mesečini kakor y prozorni tančici. Hodil je uro hoda, ne da je opazil. Tedaj ga je nekaj nagonsko prebudilo. Zaslutil je blizu hišo, ki jo je poznal. Še popoldne sta z vikarjem govorila o njej, o domu nesrečne, zapeljane Skaličeve...

Magister je iskal in ostrmel. Za streljaj pred njim, rahlo v breg dvignjena je stala hiša. Mesečina ni bila, kar se je lesketalo v drobnem oknu ob vratih. Bila je luč, kakor jo prižigajo ljudje. Magistra je streslo. »Straši,« je pomislil, kakor je bil izvedel od vikarja. A tedaj je občutil živo vonj po dimu iz bri novega lesa. Tudi je videl v mesečini, da tam

gori suklja dim izpod strehe in je mislil: »Strahovi in duhovi ne kurijo. Grem, pa bom videl, kdo je notri.« Odločil se je in naglo premeril razdaljo. Deset korakov pred kočo je obstal zasopel. Tedaj se mu je zazdelo, da čuje peti. V resnici je bilo pesmi podobno, kar je slišal. Saj je taiste besede že čul, na poti od Dunaja mimo nemških dežel. Rotile so Boga za pomoč, naj zatre Turke in papeža, ki zasmehujejo Boga. Bila je res protestantska pesem, a glasila se je strahotno hripavo, iz grla, ki ga stiska groza, iz srca, ki se trga v obupu in samoti. Magister je skoraj skočil naprej, pogledal naglo skozi okno in nato sunil v vrata, da so zazijala. Ob ognju na nizkem ognjišču je zagledal moškega. Bilo je lepo, blede lice, porastlo s temno brado. Oči so votlo iskale v ogenj nekam. Tisti trenutek so se strašno zablistale. Magister je spoznal Stradijota in videl, da je segel nekam vase in potegnil odprt nož. V magistru je vzrastel čuden pogum.

»Jurij Stradijot,« je viknil, »nisem birič in te ne lovim. Le to bi rad vedel, če je res. Polona, sem čul, ni tvoja prva žena.«

»Prva!« je dejal oni odločno in pogledal naglo na levo, kjer so bila vrata v sobo.

»Ni, Jurij Stradijot. Tvoja prva je bila Skaličeva. Ne taji je. V njeni hiši nočuješ.«

Oni se je zasmel hripavo in lezel izza ognjišča. Magister se je pripravil in pričakoval, da se bo oni zdajci vrgel nanj. Tedaj pa so se odprla z leve vrata. Na pol odeta ženska je planila ven in se vrgla med magistra in kraškega predikanta. Magister je omahnil iz koče. Ženska je bila — Polona...

10. Slovo.

Prvi petelinji klici so budili dan, ko se je vrnil magister v Štanjel. Tiho je še bilo, ljudje so še spali, celo kokot je še enkrat zadremal. Mesec, ki je stal visoko, je risal ob ostri senci ostro luč, da je vstajalo zidovje štanjelskega gradu strahotno živo v noč kakor nekako mrtvo obličje, razbrazdano, okršeno od viharjev, dežja in še orožja, ki se je nekdanje lomo ob tej gomili kamenja, ki je krilo pod seboj celo skrit hodnik tostran v onostran do podobno utrjene gomile kamenja v Rihembergu. Magister je za trenutje postal pod seliščem in motril sliko zidin na višini pred seboj, kakor je vstajala ostro v senci in luči, v mrzli mesečini, mrzlo, mrtvo, tiho. Nekaka nepoznana boleost se mu je polastila srca, nekaka groza, ki je še ni čutil nikoli. Bilo mu je, da vidi prvikrat, kar vidi. Bilo mu je obenem, da je že doživel takisto, a nekje v nejasnem. V sanjah, v mrtvih sanjah. Zdajzdaj, je občutil z grozo, bo začelo kakor v sanjah to mrtvo zidišče gomazeti. Ona temna lina se

bo razvlekla, kakor da se je zvrnila žival; bela, od mesečine obsijana stena se bo nabrala kakor koža na starčevem licu, nekje od zadaj iz sence bo zatulilo prečudno in nad čudno živi nestvor bo zrastle strahotno znamenje z nebes in razodelo strašno resnico, da je blizu konec sveta...

Magister se je od groze prekrižal, se zavedel in stopil burno navzgor. Ko je stal pred cerkvenimi vrati, je začutil, da ima mokre lase. Še enkrat ga je streslo, kakor da vihra nekdo za njim in ga podi. Hlastno je potisnil ključ v vrata in odprl. Vrata je zapahnil za seboj. Tihi somrak in sladki cerkovni vonj sta ga trenutno pomirila. Pokleknil je pred oltarjem in molil zmedeno eno samo besedo, eno samo prošnjo venomer:

»Gospod, Gospod, Gospod!«

Potem je zopet slišal peteline in zaznal medli svit daljnega dne in jutra. Po navadi mladih let, ko je še cerkvenil gospodu vikarju, je vstal in šel zvonit, ne da bi se zavedal, da zdaj ni to več njegov posel. Odzvonil je jutro in šel v zakristijo. Pripravil je mašno obleko, šel k oltarju, ga razgrnil in stopil nazaj v zakristijo. Kakor za mladih dni in prav tako dremoten je sedel v spovednico za gluhe. Kakor za mladih let ga je vzdramil šum bližajočih se korakov, da je planil, prijel za kljuko pri vratih in odprl vikarju.

»Pax tecum — mir s teboj,« je pozdravil vikar. Nekaj trenutij pozneje je že stal, da mu ulije služni vode na roke in mu pomaga obleči se v mašniško odelo. Prav tako, kakor nekdanj, brez pripombe in le predpisane molitve šepetaje, kakor da drugače biti ne more in ni bilo drugače vseh petnajst let, ko je bil služni človek odsoten. Ko je magister opravil duhovnika, je vzel stenj, šel in iz večne luči prižgal sveče na oltarju. Potem se je vrnil. Vikarjevi dijakci so bili prišli in so čakali. Od kimal jim je, vzel knjigo, šel in pozvonil. Vikar je za njim pristopil, šel pred oltar, se vrnil na stopnice, pokrižal in začel moliti:

»Stopil bom pred božji oltar.«

»K Bogu, ki razveseljuje mojo mladost,« je odgovoril strežnik.

Potem sta se duhovnik in strežnik obtožila svojih grehov in prosila drug drugemu odpustanja in usmiljenja božjega. Duhovnik je šel s tiho molitvijo pred oltar, molil in klical, naj se Gospod usmili. Potem je bral list, prešel na sredo oltarja in strežnik je prenesel knjigo na evangelijsko stran...

Kakor izbrisana je ugasnila vsa tegoba, vsa groza noči in nočne poti v magistru. Toplo, brezkončno goreče in prvič je zahrepenel:

»Gospod, Gospod! Daj mi, da bi Ti kdaj tudi jaz maševal!«

Obenem je rastlo iz prvega mašnega dela v vse druge vse večje ugodje v njem. Zdalo se mu je, da je vsa razlika človeškega stanu med njim in darujočim svečenikom izginila, da sta on sam in duhovnik eno samo, ena volja in želja, ena sama pobožna molitev iz dveh ust in dvojih src. Čudno spoštovanje se je vnelo ta trenutek v strežniku do duhovnika, ki je spreminjal z besedo kruh in vino v meso in kri božjega Sinu. »Kako?« se je čudil, »da sem tolikokrat stregel k maši in še včeraj gospodu Mateju v Koblji glavi, pa nisem nikoli kaj tega občutil? Saj to nobeno kajfeštvo ni, ta služba. Sveta, viteška služba je, oproda sem vojaku božjemu, vitezu, ki ga je neskončno povečal Izveličar!« Kakor da duhovnik sluti notranjost magistrovo, se mu je zdaj pa zdaj iz šepetane besede utrnila krčevito po-udarjena beseda, izraz polnega srca, brez- mejne ljubezni do Boga in bližnjega. To ni bil človeški vikar Jože, bil je neki povečani, sladko spremenjeni... Čudna, grozeča slika štanjskega zidišča v mrzli mesečini, kakor jo je preje doživel, je vstala še za trenutje pred magistrovim notranjim očesom. A zdaj jo je umel, ni ga strašila. »Človeški napuh! Zidaj v višave do neba! Le s prstom bo mig- nil Gospod in sesul se bo temeljni turn. Zem- lja človeška! Kaj si bila in boš, kadar bi ugas- nilo to milostno solnce nešteti maš, ki gorijo za mir in rotijo za odvrnenje sodbe vsak dan, vsako jutro v nebo!«

»Ite, missa est,« se je okrenil duhovnik. »Deo gratias,« je domolil strežnik in utonil v skrivnostno besedo Janezovega evangelija: V začetku je bila beseda...

Duhovnik je vzel kelih in pokleknil na stopnico ob strežnika.

»Za verne duše. Oče naš...« je molil. Strežnik je domolil.

»Na čast vsem svetnikom in svetnicam božjim...« je še molil duhovnik in mu je strežnik odgovarjal z molitvijo.

»Za svetega očeta v Rimu, za prevzviše- nega gospoda škofa, za vse verne in zveste služabnike svete Cerkve. Oče naš... Kakor v nebesih, tako na zemlji.«

»Daj nam danes naš vsakdanji kruh... temuč reši nas hudega.«

»Slava Bogu Očetu in Sinu in svetemu Duhu.«

»Kakor je bilo v začetku in je zdaj in bo vekomaj. Amen.«

Magister je podal vikarju pokrivalo. Ko je oni stegnil roko po njem, mu jo je strežnik poljubil.

»Benedictus — pax tecum!« je voščil du- hovnik. »Blagoslovljen — mir s teboj!«

(Dalje.)

Prof. Rado Bednarik:

Pričevanje rek in voda.

NISO le ljudstva in države tekom zgodovine izpreminjali svojega obraza, tudi lice naše zemlje je predrugačilo svojo obliko. Od začetka stvarstva pa do danes so neprenehoma na delu naravne sile: voda, ve- ter in solnce, ki klešejo in dolbejo poteze na obrazu naše zemlje. Reke nanašajo, morski tokovi odplavljajo. Solnčna toplota razsuša je zemeljske plasti, veter jih prenaša. Kjer je bilo prej ravno, tam je danes morda hrib. Večno presnavljanje v Stvarnikovi delavnici!

Tudi naša ljuba deželica se je v dolgih dobah svojega obstanka postarala. Tek nje- nih voda se je preložil, jezera so izginila. Le na podlagi starih izkopin, geoloških plasti ali morfoloških tvorb (oblik hribovja) morejo učenjaki povedati, kakšna je bila zemeljska površina pri nas pred davnimi tisočletji.

Nehote se človek vpraša, ko uživa kje s Prevala pogled po Soški dolini, tja čez Brda in kraške goličave, kakšno obliko je imela naša ožja domovina poprej. Gotovo se ne stara tako kot človek, ki se že v par letih sključi v dve gubi, toda vendar se celo v zgo- dovinskih zapiskih bere o prirodnih pojavih, ki so zgrbančili ali zgladili lice celih pokrajin. O takih spremembah nam poroča posebna ve- da, zgodovinska geografija. V knjigah te ve- de se bere, da so še pred stoletji reke drugod tekale kot danes. Marsikje, kjer danes valovi žitno polje, so v davnih časih pljuskali je- zerski valovi. S spreminjanjem narave se je spreminjalo tudi življenje ljudstva, zgodovi- na dežele. Glavna reka v goriški deželi Soča je od najstarejših časov prekladala strugo.

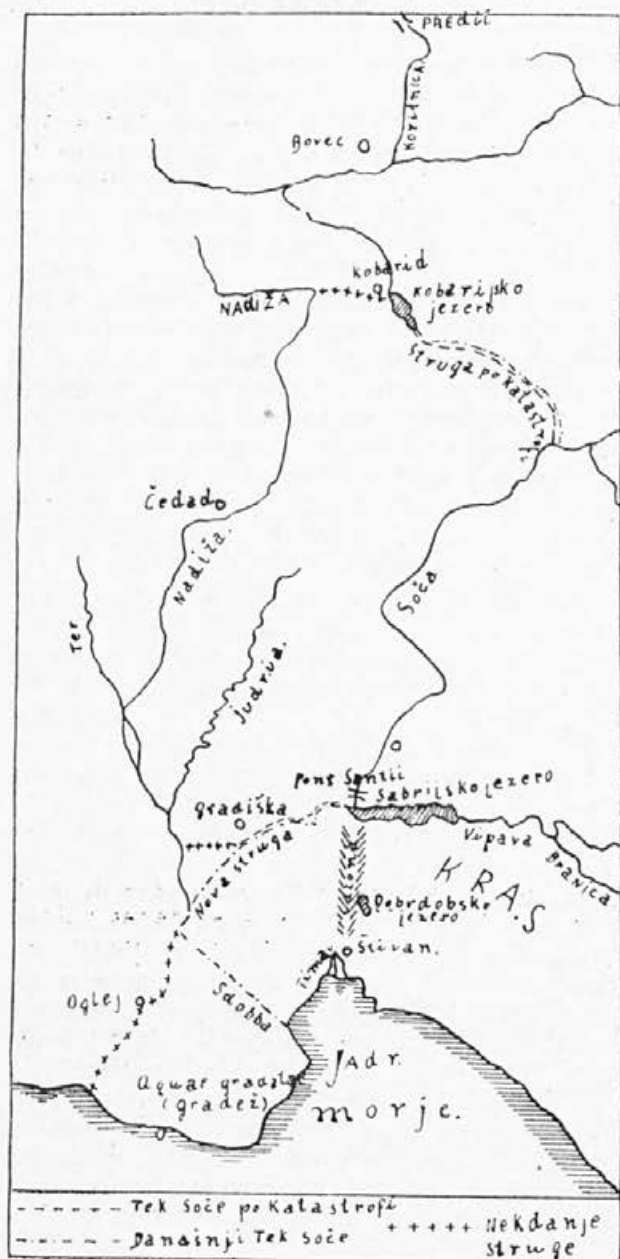
Sočin tok sta poleg manj važnih popisov vala dva zaslužna zgodovinarja naše dežele: Marchesetti¹ in Czörnig.² Po teh dveh je svoj opis povzel naš zgodovinar Simon Ru- tar v zgodovinskem spisu »Poknežene grofije Goriško-Gradišanske«.

Stari pisatelji Ptolomej, Plinij, Strabo na- števajo reke »desete rimske pokrajine«, a Soče ne omenjajo. Poznajo pa dobro Nadižo

¹ Dr. Marchesetti: Sull'antico corso dell'Isonzo v Atti del museo civico di storia naturale, VIII. Trst, 1890.

² Über die in der Grafschaft Görz seit Römerzeiten vorgekommenen Veränderungen der Flussläufe. — Der Isonzo als der jüngste Fluss von Europa. To je nemški prevod Czörnigovega predavanja na pariškem geolo- škem zborovanju. Daljše poglavje o Soči ima tudi v svoji zgodovini »Das Land Görz und Gradisca«.

(Natisso) in Timav (Timavus). Kranjski zgodovinar Schönleben meni, da so stari zamešnjavali Ter (lat. Turrus, italij. Torre) s Sočo.

Kod je tekla Soča.

Potemtakem se Soča tedaj ni izlivala tam, kjer se danes. Tudi njen gorenji tek do Sv. Lucije je moral biti drugačen. Pravtako bomo v zapiskih starih pisateljev le na par mestih o reki Sontius.

Izrecno jo omenja pisatelj Jordanes, ko pravi, da je vzhodnogotski kralj Teodorik leta 489. premagal herulskega vojskovodjo Odoakerja in se utaboril »ad pontem Sontii« (pri soškem mostu). Rimski milnik ad pontem Sontii pa je moral stati nekje na današnji

Majnici. Na naših tleh, na polju med Mirnom in Sovodnjami, se je izvojevala bitka za posest Italije.

Med letom 507. in 511. je kralj Teodorik pisal Lukristanom, prebivalcem ob Soči (Luz cristanis super Sontium constitutis), naj skrbijo za javno pošto (cursus), ker se z njo krasljevi ukazi hitro prenašajo. To sta dve mesti, kjer zgodovinar Cassiodorus omenja Sočo.

Omembe vredna je tudi himna, ki jo je spesnil oglejski patriarh Pavlin ob smrti furianskega vojvode Erika, ki je l. 799. padel pri obleganju Trsata. Pavlin poziva po tedanjem običaju reke, naj žalujejo po padlem Eriku, in tu omenja vrtinčasto Sočo ter de veteroviri Timav.

Objokuj ga z menoj, skalovje Timava!
Iz vrelcev devetih rek devetero napajaš;
slano vodovje Jadrana jih slastno požira.
Donava, Sava, Kolpa in Mura,
Krka, Nadiža in Soče vrtinci,
za Erika sladkim imenom solze točite!

Vse te opazke o Soči pa izvirajo šele iz poznejših stoletij. Pisatelji začno omenjati spodnji tok Soče šele v 6. stoletju. Se je li naša »hči planin« šele pozneje rodila?

Skoraj bi trebalo temu pritrditi. Rimljani so menili, da izvira Soča pod Predelom: da je sedanja Koritnica Soča. Za pravi izvir Soče niso vedeli, ker je skrit v stranski Trentski dolini, kamor ni zašla stopinja rimskega vojaka ali trgovca, ki sta se raie držala obljudene ceste čez prelaz. Do Kobarida je po mnenju učenjakov ostala Sočina struga nespremenjena do danes. Pri Kobaridu je pa zavila pod Starim selom do Robiča, kjer se je izlivala v Nadižo. Široka ravnina med Kobaridom in proti Tolminu je pa bila dno precejšnjega jezera.

Po današnji strugi Soče od Sv. Lucije do Sovodenj so se podili valovi Idrije, Bače in pritokov. Pod Gabrijami pri Mirnu pa se je zopet širilo jezero, kamor se je izlivala leno se vijoča Vipava, fluvius Frigidus (Mrzla reka) starih Rimljanov. Zgodovinar Czörnig trdi, da se je jezero raztezalo od Prvačine do Sovodenj. V tem mnenju ga potrjujejo ostanki ladij, ki so jih našli nad Renčami visoko gori nad sedanjo gladino Vipave.

Novejši raziskovalci so prišli z višinskimi merjenji do prepričanja, da se je jezero raztezalo v treh jezikih: od Podgore do Majnice, drugi del od Majnice do Orehoveli in en jezik od mirenškega gradu proti Prvačini. Natančno določiti obalo je danes težko. Zgodovinskih zapiskov o tem jezeru je prav malo. Iz geoloških sestavin (iz ozemlja samega) pa se da sklepati na nekdanje jezero.

Jezero ob vznožju Krasa je baje imelo od-

tok po kraških podzemeljskih jamah ter je pojilo Doberdobsko jezero in pa močne vrelece veletoka Timava pri Devinu. Da del Vipave še danes ponika in se prikaže v Doberdobskem jezeru, je trdno dokazano.

Timav je ena prvih rek v Evropi, ki so jo že najstarejši pisatelji poznali. Grški zemljepisec Skylax omenja Timav že 500 let pred Kristusom. Slavni rimski pevec Virgil opeva Timav v junaški pesnitvi Eneidi, da je »An tenor prišel k Timavovim vrelecem, kjer iz sedmih izvirov drvi v morje z močnim bobnenjem«. Cela vrsta drugih starih in srednjeveških pisateljev z občudovanjem omenja kraški Timav. Vsi so ga smatrali za veletok, ker je gnil iz močnih vrelec obilo valov po kratkem teku v morje. Velike ladje so lahko prijadrale iz morja naravnost gor do vrelec. Czörnig tudi pravi, da so imeli Rimljani ob Timavu veliko pristanišče.

Timav je dobival vodo iz kraških podzemeljskih rek. Omenili smo že, da je jezero pri Gabrijah in z njim stara Soča in Vipava imelo podzemeljski odtok v Timav.

Še danes izvira Timav iz treh močnih vrelec pod državno cesto med Tržičem in Devinom ter se izliva po četrturnem teku v morje. Timav ni več ponosni veletok, ob katerem so se dvigali zidovi štivanskega samostana, kamor so romali starodavni naši predniki na božjo pot ter vpisovali svoja slovanska imena na rob evangelija sv. Marka, svete priče naše govorice. Ko so drli divji Obri po naših tleh, so požgali l. 611. tudi ta staroslavni samostan sv. Ivana iz Tube ob Timavu. Šele oglejski patriarh Ulrik Eppensteinški je samostan l. 1112. dvignil iz ruševin in ga dal benediktincem iz samostana Belinja pri Ogleju »za letno bivališče v zdravem kraškem zraku«. Oni zanimivi književni spomenik so prenesli v belinjski samostan, odkoder je prišel v last oglejskega kapitlja. V benečanskih vojnah so pa zaradi varnosti poslali evangelij sv. Marka v Čedad. Pa ne le zavoljo svoje čudne narave in slavnih prič na njega bregovih se je ohranil Timav v zgodovini, ob njegovem viru je bilo tudi vojno in kupčisko središče. Ladje z morja so priplule na štivansko tržišče, obložene s prekomorskim blagom. S kopnega, daleč gori od severa in ožrskih ravnic, so pa prignali obilo konj, kaiti tu je bil že iz davnine znamenit konjski semen. Kako živahen in vreden je moral biti ta semen, nam priča bula (papeško pismo) papeža Bonifacija IX. iz l. 1405., ki je zagrozil z izobčenjem iz Cerkve vsem onim, ki bi motili ali preprečevali semenj, zlasti še konjski.

Takrat so namreč obcestni tollovari večkrat napadli trgovce s severa in jih opleni. Sejmarjev je bilo vedno manj in samostan je trpel. Zato je papež posegel vmes. V kasnejših stoletjih je pa radi svojih prirodnih posebnosti znani Timav zgubil svojo slavo.

Im zdaj bomo videli, kako je mrtva narava brez človeškega delovanja napisala kaj zanimiv poglavje iz zgodovine naše domačije. Nekdaj mogočni veletok Timav je postal neznatna kraška reka. Nenaden naravni dogodek, ki ga opisuje Pavel Dijakon v Zgodovini Langobardov, v knjigi, posebno važni za naše kraje, je povzročil močne spremembe. Tam beremo: »Tedad (okoli l. 585.) je prišla nad Benečijo, Ligurijo in druge dele Italije taka poplava, kakršne še ni bilo izza Noetovih časov. Cela posestva in zemljišča je odneslo, ljudje in živali so v obilni meri poginili. Ta poplava se je pripetila 17. oktobra; toda bliskalo in grmelo je tako močno, kakor ne sicer v poletnem času.« Ta prirodna katastrofa je imela posledice tudi v naših krajih. Po mnenju nekaterih zgodovinarjev (močno za to sta Kandler in Czörnig) se je zaradi nalivov udril z vrha Matajurja mogočen usad in zaježil Sočo, da se ni več mogla združiti z Nadižo. Po sili se je morala iztekati v jezero pod Kobaridom, dokler se ni jezero napolnilo in si izdolblo odtoka proti Sv. Luciji. Naraslo vodovje se je valilo po srednji Soški dolini in se izlivalo v jezero pod Gabrijami. Ker so valovi nanosili s seboj polno debelega proda, so se podzemeljski jezerski odtoki zamašili. Timavovi vreleci niso več bili tako močni. Narasčajoče jezero je pa prestopilo bregove in si poiskalo v zapadni smeri višje Gradiške odtoka v Teru, ki je danes z Nadižo združen. Ta struga se je zvala za Rimljanov Natisso (Nadiža) in je tekla pod oglejskim mestnim obzidjem proti morju. Soča se torej ni po predoru jezera vila kot danes ob vznožju Krasa mimo Gradiške, Zagraja in Foljana, marveč dosti bolj na desno tako, da se je izlivala v morje blizu Ogleja, kakih 6 kilometrov v stran od sedanjega ustja. Polagoma si je dolbla strugo proti vzhodu. Iz l. 1490. poroča kronika, da je Soča začela izpodiedati temelje farne cerkve v Št. Petru ob Soči. Potemtakem se je struga pomaknila za dober poldrugi kilometer na levo. Stare buke povedo, da je ondaj tekla reka Ara; najbrže je to ime današnjega Sočinega ustja, ki se splošno zove Zdobca.

Medtem ko so si reke prebivale nove struge, sta se Kobarijsko in Gabrijsko jezero izsušili.

Tako ste videli, da je tok voda vplival tudi na prebivalce. Ob veliki vodni cesti je bila glavna trgovska pot čez Predel, mimo Koba-

* Comel Alvisse: Alcune ricerche sull'antico lago del medio Isonzo. Gorica 1923.

rida, po nadiški dolini na Čedad in Oglej. Ob mogočnem Timavu je vstalo poleg pri- ljubljene božje poti tudi važno trgovsko središče. Kjer so se svetlikali jezerski valovi, tam so bili ribiči in ne kot danes poljedelci. Ko se je lice prirode spremenilo, se je tudi to bujno življenje ob rekah predrugačilo ali pa obrnilo v drugo smer. Nadiška cesta je zgubila svoj pomen; od staroslavne štiva- na ni ostala niti ribiška vas; na dnu nekda- njih jezer so pa rodovitne njive.

Nekateri učenjaki z drjem Marchesettijem v prvi vrsti pa trdijo, da se Soča ni izlivala pri Robiču v Nadižo, marveč je Nadiža, ker ima višje dno, tekla pod Kobaridom v Sočo. Tudi gorenjega soškega jezera, pravi, ni bilo. To dokazuje pa takole: pri Sv. Luciji je od- kril keltsko grobišče, staro najmanj 2500 let. Grobovi so pokriti s plastjo zemlje, ki ne kaže, da bi se bila usedla na jezerskem dnu. Ker torej nad grobiščem ni naplavin, tudi je- zera ni bilo. Najmanj pa je še mogoče, da bi bilo obstajalo še do l. 585., ker bi sicer moralo pokrivati keltske grobove jezersko blato. To- rej je Soča tekla približno kjer danes in tudi govorjenje o slavni nadiški cesti je brez moč- ne podlage, ker reka ni izdolbila dovolj široke soteske med Mijo in Matajurjem.

Toda to so le različna mnenja. Da je bilo lice naše domovine v davnih dobach drugač- no, pričajo globoki udori: čepovanska dolina preko Prevala se nadaljuje na Krasu v Dolu, ki gre prav do Timava. To je morala biti v davnih geoloških dobach struga kakega ve- letoka.

Kdor hodi z odprtimi očmi med gorami in po ravninah naše domačije, se bo prepri- čal, da stare bukve prav kažejo, ko trde, da so reke goriške dežele še ob koncu starega veka premikale svojo strugo.

»Za podnom« proti Grintovcu.

Denarja ko listja.

Vesela povest iz ameriškega življenja.

Spisal Peter B. Kyne. — Prevedel France Magajna.

II.

KO je odvetnik Pik dospel v urad svojega oskrbovanca, ga je našel stegnjenega in negibnega ležati na golih tleh pisarnice. Bil je mrtev. Hišnik Bunker, majhen, sivolas možic sivega obraza, po pasje pohleven in po- nižen, je sedel na stolu v drugem koncu sobe in nemo čuval nad truplom svojega gospoda.

Ko se je prikazal odvetnik, se je hišnik ozrl kvišku in na ustnicah mu je zaigral rahel smehljaj. Zanj je pač dospel dolgo pričako- vana ura osvobojenja.

»Sree ga je,« je pojasnil suho. »Službo mu je odpovedalo.« Pomolčal je nekoliko in do- dal: »Čeprav sem mu služil trideset let, ne mo- rem trditi, da močno žalujem za njim.«

»Veseli morate biti in ne žalostni. Radovali se boste, če vam povem, da vam je v oporoki, izdelani pred štirinajstimi dnevi pri meni, volil deset tisoč dolarjev.«

»Deset tisoč dolarjev! Deset tisoč!« je stari sluga ponavljal z rastočim glasom. »Samo de- set tisoč? Pa saj mi je vedno obljubljal, da mi zapusti najmanj sto tisoč. Svoje življenje sem mu bil zadal in zato sem prejemal samo me- dlo plačo in psovke. Zdaj na smrtno uro gre in me prevara.«

»Dozdeva se mi, da sem med vsemi, ki so imeli z njim opravka, jaz edini, ki ga nā pre- varal,« je dejal Pik prijazno. Potrepljal je sta- rega pisarja po mršavi rami. »Obžalujem vas, Bunker. Pomagal sem vam, kolikor sem mogel. Starec vam je hotel zapustiti samo pet tisoč, pa sem ga navijal do desetih tisočev, dalje pa ni hotelo iti. Dosegel sem kočljivo točko in če bi ga bil še kaj priganjal, bi se bil razto- gotil in morda črtal vse.«

Bunker je vzdrhtel in dve solzi sta mu zdrknili po razoranih licih. »Najhuje bo priza- delo mojo ženo,« je tožil. »Velike gradove je zidala s to zapuščino. No, naj bo; zdaj ni več mogoče pomagati. Hvala vam, gospod Pik! Prepričan sem, da ste storili, kar je bilo v vaši moči.«

Odvetnik se je vrnil v svoj urad. Dve uri pozneje je v kalifornijskem mestecu Pilarci- tosu prejel Elmer Svital sledečo brzojavko:

Muscatine, 1. avgusta 1924.

»Vaš stric Hiram Butterworth danes tu umrl. Javite mi, kako naj se izvrši pogreb. Pokojniku sem bil pravni zastopnik po- oblaščen urediti zapuščinske zadeve.

Odvetnik Pik.«

To obvestilo je prejel Elmer, baš ko se je odpravljaj na dom svoje izvoljenke, da jo popelje na mestni trg poslušat sviranje mestne godbe. Seveda je deklici takoj pokazal brzojavko.

»Kaj misliš storiti, Elmer?« je vprašala.

»Odvetniku Piku bom sporočil, naj odda staro mrho kaki zdravniški šoli. Tako, menim, bo več koristil človeštvu po svoji smrti kot mu je ves čas svojega življenja.«

»Oh, prosim, nikar ne stori tega, Elmer!«

»Seveda ne! Le pošalil sem se malo. Bil je brat moje matere, čeprav taka brezsrčna lakota. Vkljub vsemu stiskanju je najbrž umrl kot berač, drugače bi mi odvetnik gotovo ne sporočal njegove smrti. Gospodu Piku pošljem brzojavno pismo. Naj oskrbi staremu odesruhu preprost, a dostojen krščanski pogreb, za kar ne sme porabiti več kot sto petdeset dolarjev, račun pa naj pošlje meni. Radi spomina na svojo mater nočem, da ga zagrebejo kot žival.«

Nelka ga je za te besede toplo potrepljala po roki. »Veseli me, da to storiš, Elmer. V svoji lakomnosti je moral zelo trpeti.«

Odšla sta poslušat koncert. Ko sta se pozneje pred vratmi njenega doma poslavljala, je Elmer pridržal njeno roko v svoji več časa kot je bilo potrebno.

»Nelka, dušica moja, kakor božji blagor si mi!« je rekel iskreno. »Nekega dne, ko bo moja ladja priplula v pristan...« Nenadoma je umolknil kakor v zadregi. Čez nekaj časa je dostavil: »Kako bo priplula v pristan, če je sam ne okrenem tja, in kaj mi pomagajo sanje, dokler ne vem, ali se morejo uresničiti ali ne?«

»Elmer,« je dejala Nelka in mu zaupno položila roko na ramo. »Preden preteče teden, bo tvoja ladja v pristanu. V svojih kosteh čutim to, tako nekako kot stari skrninasti ljudje, ki v kosteh čutijo, da se bo naslednji dan vreme izpremenilo. Ali bi ne bilo lepo, Elmer, če bi bil stric Hiram bogat in bi bil pred smrtjo zapustil vse tebi?«

»Ni upanja,« je rekel mračno. »Od te človeške izgube ni še nihče ničesar dobil. Edino moja mati — ko sta bila še otroka — je dobila od njega ošpice.«

»Ti ga nisi videl nikoli, kaj, Elmer?«

»Nikoli in nikoli ga nisem želel videti.«

»Pa če bi se nepričakovano zgodilo, če bi ti bil res zapustil bogatijo, kaj bi počel, povej mi, Elmer?«

Resno jo je pogledal in kmalu bi ji bil odgovoril brez obotavljanja, ki se je v hipu vzbudilo v njem. Ugriznil se je v ustnice in vzdihnil.

»Kaj bi počel? Kako veliko podjetje bi ustanovil, kajpada,« je odvrnil.

Deklica je otožno pokimala. Neznana slut-

nja mu je pravila, da je s svojimi besedami ni zadovoljil, kajti Nelka mu je rahlo izvila roko in mu želela lahko noč.

Gospa Matilda Brajeva, bolje poznana v Pilarcitosu pod imenom »stara gospa Brajeva«, je dospela ob sedmih zjutraj v brzojavni urad, da sprejme in zabeleži brzojavna pisma, ki so došla tekom noči. Najbolj jo je vzbudilo ono, ki je bilo naslovljeno na Elmerja Svitala.

»Še vedno se dogajajo čudeži!« je mrmrala dobra duša in segla po telefonu. Človek bi mislil, da bo nemudoma telefonirala Elmerju. Toda dobro je vedela, da Elmer Svital nima telefona in bo zategadel moral počakati, da dospe v urad možak, ki je z grmečim motornim kolesom raznašal brzojavke vsem onim, ki jih s telefonom ni bilo mogoče doseči.

Glas gospe Brajeve se je tresel od razburjenja, ko je zaklicala številko. Ko je došel odgovor z one strani, je prosila, naj pride k telefonu gospodična Nelka. Dolgo, neznosno čakanje. Končno je zadonel Nelkin glas: »Halo!«

»Nelka! Ali veste, kaj se je zgodilo? Brajeva iz brzojavnega urada govori.«

»Kako naj vem, gospa Brajeva? Sodim po glasu, da ste močno razburjeni. Povejte mi brž, kaj je.«

»Elmerja Svitala stric Hiram Butterworth je včeraj umrl. To vam je že znano, kajne?«

»Da, gospa.«

»Ravno to minuto sem prejela od nekega odvetnika brzojavno pismo, namenjeno za Elmerja, v katerem mu sporoča, da so odprli oporoko njegovega strica, ki da mu je zapustil en milijon dolarjev! Ali ste me slišali, Nelka? En milijon dolarjev! Ali ni to čudovito, Nelka?«

»Veseli me, gospa Brajeva, da je Elmerja doletela tolika sreča.«

»Elmerja tolika sreča! Stara gospa Brajeva je skoro kriknila te besede. »Kaj pa vaša sreča? Ali ni to tudi vaša sreča, Nelka?«

»Kdaj ste prejeli brzojavno pismo, gospa Brajeva?« Nelkin glas je bil povsem miren.

»Ravno zdaj; eno minuto ni od tega.«

»Dobro, gospa Brajeva. A povejte mi, čemu ne pošljete brzojavke naravnost Elmerju? Ali bi ne bilo bolje, da bi on sam obvestil ljudi o svoji nenadni sreči?«

»Toda jaz sem mislila — i, no — mislila sem, da boste vi želeli vedeti prvi.«

»Bojim se, gospa Brajeva, da preveč mislite, kadar gre za stvari, ki vas ne bi smele nič brigati,« je rekla Nelka mrzlo in obesila slušalko.

»Nehvaležna mačka!« je siknila stara Brajeva in nemudoma poklicala gospoda Klav-

dija, pastora bližnje protestantovske cerkve. Njemu je sedaj poročala presenetljivo vest o Elmerjevi sreči, in sicer »strogo zaupno«. Gospod Klavdij je obljubil, da bo čuval to skrivnost kot zenico svojega očesa, in se nato vrnil k zajtrku, kjer je novico zaupal samo svoji ženi in starejši hčerki.

Pet minut pozneje je njegova starejša hčerka Alice telefonirala Anzeli Modiju, predsedniku in edinemu lastniku Trgovske banke v Pilarcitosu, o katerem je vedela, da bo obrnil oči v tako grmadno bogastvo, ki bo prišlo v roke enemu od meščanov. Gospodična Alice je bila knjigovodkinja v njegovi banki in je vedela, da ga je pred par meseci Elmer Svital prosil za pet tisoč dolarjev posojila, ki naj jih vknjiži na hišo v Modri ulici. Gospod Modi je tedaj imel gluha ušesa in Elmer je ves togoten zapustil banko.

Ko je stari Anzel prejel od deklice poročilo, ji je dejal, da je zelo razumna in da sme računati na njegovo hvaležnost. Alice je v tistem zadovoljstvu obesila slušalko na kavelj in ugibala, koliko se ji bo plača povišala.

Anzel Modi je brez odloga telefoniral gospe Brajevi in odločno ukazal, da mora brez zavajanja Elmerju Svitalu zadržati eno uro. Stara gospa Brajeva bi trepetala za svojo službo, če se ne bi pokorila ukazom najboljšega moža v mestu.

Tisto jutro je Elmer Svital odšel z doma ob pol sedmih. Za trenutek je postal pred hišo, da si utrga pol razvit cvet na rožnem grmu in si ga pripne. Prižgal si je še smotko in uravnal svileni robec v naprsnem žepu, da je imenski znak v vogalu ljubko kukal v božji svet. Potem je brhko zavijtel palčico in prožno odkorakal po Modri ulici proti igralnici Sama Haskinsa, kjer je bil v službi.

Igralnica »Tri in trideset« je bila najodličnejše podjetje te vrste v Pilarcitosu in je dajala mestecu pristno vele mestno lice. Saj pa je gospod Haskins tudi potrošil samo za posojilstvo in opremo nad šest tisoč dolarjev. V prvi sobi so se prodajale smotke vseh vrst, v ozadju se je pa razprostirala velikanska dvorana, na katere dveh tretjinah so bila kegljišča, ostali prostor so pa zavzemale velike igralne mize. Tu se je vsak dan ob vseh urah zbiral moški svet. Še dvojje takih podjetij je bilo v mestu, a obe sta šle rakovo pot in obe sta že bile na ponudbo komurkoli, ki bi ju hotel vzeti v najem. Elmer Svital je bil Haskinsov prvi pomočnik in za svojo službo je prejemal tedensko štirideset dolarjev, kar so ljudje v Pilarcitosu smatrali za naravnost kraljevsko plačo.

Na vogalu, kjer sta se stikale Modra ulica in Ozka ulica, je Elmer postal. Tam so zijali izpraznjeni prostori neke bivše mes-

nice. To si z lahkoto razbral, če si se le ozrl na obledeli zlatomodri napis na pročelju, pod katerim je stalo tudi ime bivšega lastnika: H. Wasservogel.

Vsako jutro se je Elmer tukaj ustavil; vsako jutro se je zagledal v žalostne, zapuščene prostore, kjer je bil gospod Wasservogel obupno prijadral v gospodarski polom. Tu je Elmer vsako jutro koval lepe načrte. V ospredju, na prostoru nekdanje mesnice, bi sijala krasna brivnica in prodajalna tobačnih izdelkov; obširne prostore v ozadju bi z lahkoto izpremenil v prikupno igralnico in v par kegljišč. Vse to je že premislil in preračunal do poslednjega žebelja. Potreboval bi pač pet tisoč dolarjev, če bi hotel vse te lepe načrte uresničiti, a tako svoto bi mu lahko marsikdo posodil in jo vknjižil na hišo, ki je vendar bila vredna mnogo več. Njegovi prihranki in še pet tisoč, da! Vnaprej je videl, kako bi se zbiral moški svet pri njem in kako bi zapuščal igralnico Sama Haskinsa.

Elmer Svital je dobro vedel, kdo je bil tisti magnet, ki je pritegnil občinstvo k Samu Haskinsu in docela uničil dva njegova tekmeča. Sam Haskins ni bil privlačen človek, to žalostno dejstvo moramo priznati. Neolikan in robat je bil. Tako je na primer žvečil tobak, kar je jako grda razvada. V toplih poletnih dnevih je slekel jopič in telovnik in stregel ljudem, oblečen samo v hlače in srajco. Oprte so mu tudi bile zmeraj samo oprte in vselej je nosil take, ki so bile živordeče barve. Samo pomislite: star možakar nosi živordeče naramnice! Poleg tega je imel še navado pljuvati v pljuvalnik, ki je stal v nasprotnem koncu sobe. Na tako daljavo ga je seveda vselej zgrešil. Nekoč se je zgodilo, da si je stari Anzel Modi zapalil na Haskinsonovem vžigalniku smotko, ki jo je bil kupil drugod. Ne da bi se posvetoval z Elmerjem, je Sam Haskins nemudoma dal pribiti nad vžigalo lično tablico, na kateri je stalo s črnimi črkami napisano:

POZOR!

Kjer ste kupili, tam si tudi prižgite!

Elmer ni besedičil, ali je napis umesten ali ne. Ta napis pa Samove priljubljenosti ni razširil.

»Vzrok, da Wasservogel ni imel uspeha,« je mrmral Elmer to jutro (in nekaj sličnega je mrmral vsako jutro, kadar je tam postal), »tiči v tem, da je imel prostore, ki so za mesnico neprimerno preveliki. Polovica bi mu povsem zadostovala, drugo polovico bi pa dal v najem. Na tej-le strani postavim šest brivskih stolov — stole in druge potrebščine dobim kmalu — potem poiščem mladeniča, ki bo brivnico vodil, in ta sama bo morala kriti

najemnino za vse pritličje in še nekaj po vrhu. Samo če — «

»Dobro jutro, Elmer!« ga je pozdravil radosten glas.

Obrnil se je in zagledal starikav obraz, ki mu je bil videti znan. Ko si je moža natančneje ogledal, je spoznal starega Anzela Modija, ki ga je v poslednjih petih letih videl vsak dan.

»Oh, vi ste, gospod Modi. V prvem hipu vas nisem niti poznal,« je pikro in prezirljivo dejal bankirju. »Znabiti bi vas spoznal, ko sem pa videl na vašem obrazu smehljaj, sem menil, da bo kdo drugi!«

»Ha-ha! Ha! Ha-ha!« se je krohotal stari Anzel, v njegovem smehu pa ni bilo veselja. »Še vedno imate piko name, kaj, Elmer?«

»Posebnega veselja ne čutim, kadar vas vidim,« je dejal Elmer odkritosrčno. »Vi ste zastavničar in ne bankir. Bankirji posojajo včasih denar tudi na marljivost in zmožnost človeka, če ga poznajo, da je mož. Vi pa zahtevate celih šestdeset odstotkov večjo varščino kot znaša dolg. In še tedaj hočete odgovornih porokov.«

»Veste, Elmer, tudi mi bankirji ne moremo storiti vselej vsega, kar bi znabiti radi,« ga je tolažil stari Anzel. »V svojem poslovanju moramo biti do skrajnosti previdni. Sicer sem pa mnogokrat premišljeval o vašem predlogu in prišel sem do zaključka, da na vas lahko tvegamo tako svoto.«

»Gospod Modi!«

»Prišel sem do zaključka,« je nadaljeval mogočnik, »da če si vi na svojo roko ustanovite tako podjetje kot Haskinsovo, pojdejo vsi njegovi dosednji posetniki za vami kakor gredo pijanci za žganjarskim kotlom. Haskins tudi zasluži kaj takega. Vi se trudite, da povzdignete njegovo podjetje, on pa samo podira. Spomnite se le na tisto tablico, ki jo je obesil nad vžigalnikom. Vrag ga podiši, jaz ga že naučim! Kadarkoli ste pripravljeni, Elmer, pridite k meni v banko, pa vam odštejem potrebni denar. Kakor sva rekla, pet tisoč dolarjev, vknjiženih na vašo lastnino na Modri ulici in pa, čujte —« Na obrazu starega Anzela so se začrtale dobrohotne gube. »Ali ste prepričani, da bo pet tisoč dovolj? Če bi bil z vami, ne bi ugriznil več kot bi mogel požreti, ampak če se vam zdi, —«

»Po pravici rečeno, potreboval bi deset tisoč. Dva tisoč pet sto jih imam prihranjenih in so naloženi v vaši banki.«

»Ako vtaknete vse svoje prihranke v podjetje, kaže to, da imate zaupanje vanj. To mi ugaja, Elmer. Če želite, pa dajva posojilo zvišati na sedem tisoč pet sto. Tako bo prav, ali ne?«

»To je lepo, gospod Modi. Oprostite mi

nepremišljene besede, ki sem jih rabil proti vam oni dan in še danes. Bojim se, da sem se prenatil.«

Stari Anzel je dvignil roko. »Nikar ne omenjajte tega, Elmer. Vsaki človek kdaj za blodi. Oh, kolikokrat sem že jaz! Torej, kakor sem že rekel, kadar boste pripravljeni na strel, pa se oglasite pri meni.« Prijateljski mu je pomahal z roko in se napotil proti rdečemu poslopju banke, da ga otvori.

Elmer je zamišljeno zrl za odhajajočim. »Kar je enemu meso, je drugemu strup,« je dejal sam pri sebi in se namuzal. »Vedel sem, da bo tista Haskinsova tablica prej ali slej njemu samemu izpodbila noge.«

Na naslednjem vogalu je naletel na gospoda Klavdija, ki ga je pozdravil s smehljajem toplega bratskega prijateljstva in spoštovanja. Elmer se mu je bil izognil menda samo zato, da je na drugi strani ulice naletel na urednika »Naše trobente«, ki ga je brž potrepljal po rami in vprašal po novicah.

»Vprašajte raje kako babnico — staro gospo Brajevo v brzojavnem uradu na primer,« je odvrnil Elmer bodeče. »Ona izve vsako novico prva in jo razboba v najkrajšem času po mestu. Če ne bo z njo nič, poskušajte potrskati pri gospodični Turstonovi na pošti. Že deset let ni šla razglednica skozi njene roke, da je ne bi bila prej sama prečitala.«

Odtrgal se je od urednika in nadaljeval svojo pot. Tega človeka je mrzil in vedno prišteval med topoglavce. Ko sta se poslednjič srečala, mu je nekaj takega naravnost povedal. Jezo mu je vžgal sledeči odstavek, ki ga je nekega dne priobčila »Trobenta« med krajevnimi novicami:

»Preteklo nedeljo se je Elmer Svital odpeljal v našo prestolico v svojem čisto novem pločevinastem avtomobilu, ki ga je bil nedavno kupil iz druge roke. Dekleta, čuvajte se!«

Ta robata in neslana šala je opraskala Elmerjevo občutljivost kakor peščen papir ožuljeno peto.

Preden je došel do igralnice, so ga ustavili še štirje moški in dve ženi, dasi je bil z njimi le malo znan. Opazil je tudi, da so se mu ljudje umikali s pota in ga spoštljivo pozdravljali. Bilo je, kakor da se je po dolgem popotovanju vrnil v mesto: vsak znanec, ki ga je srečal, mu je ponujal roko in ga toplo pozdravljali. Tega niso nikoli prej storili in Elmer je začel ugibati, odkod ta njihova nenadna prijaznost. Nekaj želijo, kar ima samo on, to je jasno. Kaj bi to neki moglo biti? Končno se je spomnil, da ima doma nov stroj za košnjo trave na malih vrtnih tratoah, kakršnega nima nihče v mestu. »V tem grmu

tiči zajec,« je pomislil Elmer, »moj strojček bi si radi izposodili.«

V igralnico je dospel petnajst minut prepozno. Redko kdaj se mu je pripetilo kaj takega, kadar pa se mu je, ga je Sam Haskins vselej znal na to opomniti. Ob takih prilikah je Sam glasno zakašljaval in se ozrl na uro, potem je zakašljaval še in se ozrl na Elmerja, s slednjega pa zopet na uro. Nič takega se ni zgodilo to jutro, pač ga je z veselim vzklikom pozdravil:

»No, kako se kaj počutiš danes, ti stara sablja? Ali si dobro spal? Najbrž, drugače bi ne bil petnajst minut prepozen. No, nič zato, Elmer, saj vem, da si svojo plačo pošteno zaslužiš.« In udaril je osupnjenega Elmerja prijateljski po plečih.

Elmer je vzdihnil. Na skrivaj je želel, da bi mu Sam Haskins ne bil tako prijazen. Saj je nameraval na prvi karajoč pogled odgovoriti:

»Le dobro poškilite name in na uro, gospod Haskins, ker odslej ne boste več imeli prilike za to. Čez štirinajst dni se poslovim od vas, zato bo pametno, da si poiščete drugega. Poskusil bom začeti s takim podjetjem sam, ljubi Sam... Umaknite se malo od telefona, gospod Haskins, ker če padete ob tej novici v omedlevico, moram poklicati rešilni voz!«

Namesto tega je pa zamrmral ves zmeden:

»Žal mi je, gospod Haskins, da sem se tako zapoznil. Z doma sem odšel ob pravem času, a vse polno ljudi me je spotoma ustavljalo in hotelo z mano govoriti. Vrag si ga vedi, kaj jim je bilo. Je-li kaj novega?«

»Prav nič,« se je lagal Haskins.

Elmer je odšel za prodajalno mizo, izpod katere je potegnil čisto cunjko ter začel otirati prah raz škatlje smotk; drugo za drugo je jemal s polic in jih čistil; od časa do časa je pozdravil kakega došleca in mu postregel. Nenadoma je skozi vrata opazil Nelko, ki je stala na uličnem hodniku in ga z roko vabila k sebi. Svit, ki ga je bil opazil v njenih očeh, mu je pognal sladko toploto po žilah. Prihitel je na ulico in jo radostno pozdravil.

»Pozdravljena, Nelka, dušica zlata! Kako se imaš danes? Videti si zala kot rosa.«

Nelka je bila ljubka zlatolaska — pristna zlatolaska, če veste, kaj to pomeni — zelo temnih obrvi, velikih, krasnih temnosinjih oči in otožnomilega obraza. Elmerja je nagradila s smehljanjem, ki je bil vreden najmanj milijon dolarjev, in obenem mu je pokazala vrsto lepih zobčkov, ki jih je Elmer vedno primerjal nizom biserov.

»Kaj mi poveš novega, Elmer?« je vprašala.

»Je li kaj novega, Nelka?«

»Zdi se mi, da mi hočeš nekaj utajiti?«

»Nekaj? Res ne vem, Nelka, kaj bi moglo to biti.«

»Slišala sem, da ti je stric Hiram Butterworth zapustil milijon dolarjev.«

»Dobra šala, če bi bilo res, Nelka. Ne verjetno je, kake novice se včasih širijo po našem mestu. Nekaj pravih novic pa le vem, ki te bodo gotovo razveselile. Anzel Modi, tista mrzla, ledena sveča, me je pred pol ure ustavil na ulici in mi obljubil, da mi posodi sedem tisoč in pet sto dolarjev, če jih le želim. Opoldne pojdem in vzamem v najem prostore, v katerih je H. Wasservogel imel mesnico.«

Nelka se mu je približala in ga prijala za krajec jopiča. »Elmer,« ga je posvarila, »boj se ljudi, kadar začenjajo prinašati darove! Ne sprejmi posojila in ne jemlji v najem onih prostorov, vsaj danes še ne, prosim te.«

»A zakaj ne danes?«

»Slutnja mi pravi, da tega danes ne smeš napraviti. Nikakih načrtov ne kuj danes; z nikomer se ne spuščaj v dogovore, niti z menoj ne.«

»Znabiti si se začela pečati z vedeževanjem, Nelka?«

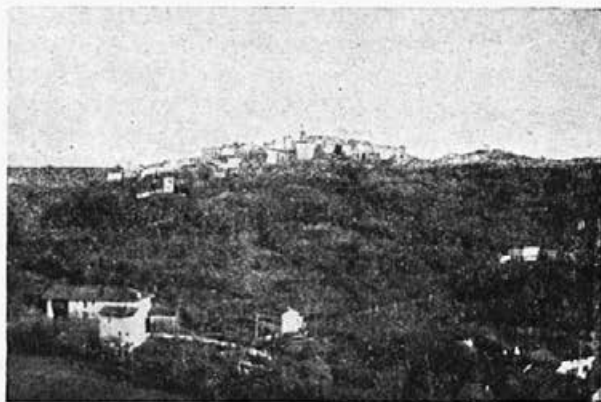
»Ne. Drobna ptičica mi je nekaj zapela.«

»Bojim se, da je tista drobna ptičica kaka stara kokoš,« je odvrnil. Nenadoma se je glasno zasmel in v njegovem smehu je bilo polno veselja. Veselil se je srčkane male Nelke, ki je stala pred njim in ga s svojimi milimi očmi resno gledala. Čutil je, da ne bo dolgo, ko ji bo moral razodeti neko veliko skrivnost. Še več: zdelo se mu je, da si deklica ne bo zatiskala ušes, kadar ji bo še petal veliko čudovito novost.

»Veljá, Nelka, veljá,« je obljubljal. »Ničesar ne sklenem, dokler mi moja mala kraljica tega ne dovoli.«

Pozdravila ga je z ljubkim nasmeškom in odšla za delom.

(Dalje.)

Tabor nad Dornbergom.

Venceslav Sejavec:

Ozri se, če nas še poznaš...

Deset let mati premišluje
in ne verjame, da je res,
deset let jedna objokuje
usodo njihovih teles,
ki Bog ve kje počivajo,
v tujini mrzli gnijejo.

V teh dolgih letih je v gubé
in brazde njen upal obraz,
srebro se vpletlo ji v lase,
v kosti se ji zajedel mráz.

Je zadnje leto z jesenjo
sčrnel od tuge njen obraz,
ko v verne duše pod nočjo
je zrasel vanjo moten glas:
»Razjasni, mati, svoj obraz,
ozri se, prosimo te, v nas,
ozri se, če nas še poznaš...«

Pred njo je stalo šest lobanj,
sinov nje petih in moža...
Spoznala jih je, ker iz sanj
je v nji podoba njih bilá.

»Vsi mrtvi ste, vsi mrtvi ste,
sinovi in moj mož... Gorjé...«
In šest mrtvaških je lobanj
na čelo jo poljubilo
in kot slutila je iz sanj
vseh šest jo v smrt je spremilo.

Venceslav Sejavec:

Na steni v nizki izbi...

Na steni v nizki izbi je visela
podoba božje Matere Marije,
ki čula je nad srečo domačije,
v skrbah velikih rahlo osivela.

S pogledom mati večkrat je objela
podobo sveto, ko ji od boli je
srce drhtelo, Mati žalosti je
smehljaje nad njo svojo rôko dela.

Na me se tudi često je ozrla,
čá sem ko majhen pobič k nji pogledal,
in duši moji tih smehljaj odstrla.

Ko me je v vihuri let obup razjedal,
je ona k luči vrata mi odprla,
ko svojo žalost sem ji vso povedal.

Veno Pilon: Moj oče.

Smrekar:

Popotnica.

Rano jutro me je prebudilo:
Vstani! Čaka te dolga pot,
dolga življenja pot. —

Vstal sem in si ledja opasal,
v roko vzel potno palico
in se pokrižal z blagoslovljeno vodó:
na čelo križ: da bi vedno bile misli z Bogom;
na ustna križ: da bi šepetale Njegovo ime,
na prsa križ: da bi pri Bogu ostalo srce.

Tak v božjem imenu na pot,
na dolgo življenja pot!

Bogomir Magajna:

Franček.

ISTRSKE rebri je žgalo solnce tretji mesec že. Žgalo jih je tudi prejšnja leta prav tako, da so venele trte, da so se sušile smokve, da je umirala koruza. Ljudje pa niso klonili. »Drugo leto bo boljše. Vino in smokve nam poplačajo dolgove, koruza nam bo v hrano čez vso dolgo zimo. Tako bo in ni drugače, kajti nemogoče, da bi bila suša kar celi dve leti.«

Prišla je druga pomlad, a glej — solnce samo — kot da je hudobno to solnce — že v majniku so klonili listi zeleni do stebelc, do debel, v juniju so bili le listje suho še — solnce samo je nosilo smrt.

Ovce so lenobno zdrkavale po rjavih rebreh. Krožilo se jim je in kalne oči so iskale mokrih kalov. Kali so bili suhi. Rdeča ilovica na dnu se je razpekla v široke razpoke in vroči vetrovi so nosili rdečkasti prah v ozračje proti solncu in solnce samo je bilo sedaj kot kri.

V deželo je prihajal glad. Komaj da so ga slutili ljudje. »Marta, teci k trgovcu — malo moke naj nam da še.« Tekla je Marta, trgovec pa je odkimal. »Kako naj dam, mala, ko mene samega terjajo v Trstu pa nimam, da bi plačal.« Tako so prišle k trgovcu še Dana in Marička in drugih sto, on pa je le žalostno slonel ob oknu in gledal na morje. Tako je prišel glad v deželo z vso bedo in trpljenjem, ki more doleteti človeka; a naj bo to vse le uvod za kratko slikico.

* * *

Franček je imel sedem let. Franček je imel črne kodre, Franček je imel široke, tihe oči in kravo Liso. Letos je gnal prvič na pašo. »Veslik si dovolj,« mu je rekla mamica. »Sedem let imaš. Tebi dam kravico Liso, glej, da jo le čuvaš skrbno, kajti kdo bi sicer naju živel, ko hodi glad po deželi, če bi ne bilo kravice Lise.«

Silno ponosen je bil Franček. On, le on je gospodar, on, le on sme pasti in Lisa bo mleka dajala vsak dan in enega telička vsako leto.

Pobožala ga je mati v vsakem jutru čez črne kodre. Odprl je široke oči in zvesto gledal mater. »Kam boš gnal danes, Franček?«

Nasmejal se je široko, spraznil latvico mleka, si obrisal z rokavom usta, podrsl z eno boso nogo ob drugo in pokazal s prstom proti Borštu. »Od tam je videti morje. Tja bom gnal.«

Tam je pasel vsak dan. Solnce je žgalo ko ogenj. Franček pa se je skril v borov gozdček pod vrhom in gledal na morje. Joj, silno lepo je to morje! Če je solnce le prehudo, pa stečeš

doli in se v vodi potopiš in ti solnce ne more prav nič. Potem je videti strino Marjuči, kako vesla v čolnu vsak dan. Skoraj čisto v čoln je pogreznjena, še v pasu se ziblje, ko drsi čoln naprej. Njen stari je mornar na veliki ladji na velikem morju, pa ji ne piše nikdar in nič denarja ne pošlje. Strina Marjuči mora loviti ribe, da ima kaj jesti. —

Franček je gledal na morje in mislil na valove in na ribe in na školjke, hišice srebrne in na ježke kamenite, ki ti narede, da teče kri iz nože in na mamico in na kravico Liso in na Jokico Ambroževo. Franček je imel rad vse stvari in vse ljudi, najrajše je pa imel le tri: Liso, mamico in Jokico.

Jokica je pasla ovce vsako jutro prav na tem griču, le onkraj gozdička v ogradi. Po vseh štirih se je priplazil Franček do zidu in zaklical: »Kuku!« Jokica je že tičala onkraj, a molčala je, tako da je moral Franček poklicati trikrat. Šele nato je zakukala med srebrnim smehom nazaj in obe kuštravi glavici sta se pokazale nad zidom. Franček je dvignil Jokico na svojo stran, kajti z one ni bilo videti morja. Gledala sta oba na sinje ravni, prepevala o barčici, si pravila pravljičice o morski ženi, ali pa se telečkala z gladkimi, ploščatimi kameni.

Vsak dan je jadralo solnce visoko, ovčke so silile proti borovcem. Lisa je iskala za zadnjimi šopi še zelene trave in se otepala muh in obadov, ki so vedno v brenčečem zboru krožili krog nje.

* * *

»Franček,« je poklicala Jokica v jutru začetkom julija. Skočil je čez zid in sedel k njej.

»Kaj je, Jokica?«

»Ali že veš, da so zopet šli?«

»Kateri?«

»Lojzi in Marjo in Toni.«

»Služit?«

»Služit so šli. Niso imeli več kaj jesti doma, pa so šli. Ne bo jih v šolo v jeseni. Šli so tja, kjer ni vročine. Pravijo, da so gozdovi tam, da je tisoč in tisoč borovcev in drugih dreves in mnogo krav. Vsak mesec pada dež in ni lakote tam, prav gotovo ne.«

»Vi pa ste zopet ovco zaklali, kaj, Jokica?«

»Da, samo tri imam še sedaj.«

»Pa boste zaklali tudi te tri? Jokica, jaz bi ne pustil nikdar Lise zaklati. Lisa daje mleko. Mi pijemo mleko ali pa ga proda mamica in kupimo kruha. Glej, hočeš malo kruha, Jokica?«

»Daj, Franček!«

»Le jej, Jokica! A veš, tam pa mora biti res lepo — tisoč in tisoč borovcev in drugih dreves... Samo morja pa ni tam, kaj, Jokica?«

»Ne, morja pa ni, so rekli.«

»Škoda res, da ga ni, kajti še jaz bi šel potem služiti v one kraje.«

»Veš, Franček, in jesti imajo tam kolikor kdo hoče, ne samo kruha, ampak tudi potice in še jabolk. Jabolki je toliko, da jih spravljajo tudi za zimo.«

»Da bi Liske ne imel, pa bi šel tja, veš, Jokica, in prinesel bi materi in tebi potice in jabolk, kolikor bi hotela, veš, kolikor bi hotela.«

»Bi res prinesel, Franček?«

»Materi in tebi, Jokica, gotovo.«

Tako sta se pogovarjala dva otroka odslej vsak dan. Dva mala, sestrada obrazka sta se zamaknila proti neznanim daljam, kjer je vsega dovolj, kamor jih je zbežalo služiti dosedaj že toliko. Kruh, ki ga je Franček delil z Jokico, se je vsak dan manjšal. Jokica pa je prihajala na gmajno s samo eno ovčko še.

»Pazi, oj pazi na Lisko, Franček moj,« je govorila mati. »Pazi, da ti ne zbeži na nevarno radi obadov!«

* * *

Franček je postajal žalosten. V kalu že zdavnaj ni bilo več vode in gonil je Lisko s paše k vodnjaku. Pred vodnjakom pa je bila velika gneča vsak dan. S škafi so delili vodo ljudem. Hudovali so se na Frančeka vsi. »Kaj bi kravo napajal, ko niti za nas ni dovolj vode. V Trst bi gnala tvoja mati živinče, ga proda in ti kupila kruha zato.« Liska bi pila mnogo vode, pa so ji odmerili le malo. Franček je bil žalosten. Sam bi bil rajši žejen, ko da je žejna Liska.

Na gričku je Liska iskala zelene trave, pa je ni bilo več. Zamolklo je mukala, ko jo je gonil v večerih domov.

Franček je sameval. Jokici so zaklali zadnjo ovčko. Samo enkrat je prišla na gmajno potem. »Imaš kaj kruha?« ga je vprašala. Njen obrazek je bil ves upadel, koža rumenkasta. Dal ji je kruha in zaiokal potem, ko je odšla. Franček je bil sam lačen. Jokice ni bilo več. Sam je ležal pod borovci. Senca ni hladila vročine. Žile na sencih so mu udarile hitro in glasno. Kadar je vstal, se mu je zakrožilo v glavi. Ni pazil več, če se Liska še pase ali ne. Ko v polsnu je govoril včasih sam s seboj o sladki potici in rdečih jabolkih in o širokih gozdovih in o dežju, ki pada vsak mesec.

* * *

Kot velikanska ognjena rdeča krogla je tonilo solnce v morje. Rdeče zarje so prepregle morje in bregove. Od nekje je dušljivo vela suha, tonla sapa.

Vstal je in si šel s prstom preko vek.

»Hej, Liska, me, me!«

Mencal si je oči in začudeno pogledal.

»Liska!« je šepetal Franček. (J. Srebrnič.)

Liske ni bilo nikjer. Preplašil se je in tekkel skozi gozdiček do zidu. Jokičina ograda je ležala žalostna in mračna pred njim. Zarje so se gubile v mrak.

»Hej, Liska, hooo!«

Tekal je semintja po bregovih. Brinje mu je udarjalo v boste noge. Postal je za hip in si zadržal dih. Nič... »Hej, Liska, hooo!« Bezal je nazaj vrh griča in gledal na vse strani. »Hej, Liska, Liska...« Nič.

Srce mu je zastalo v prsih. Strmel je proti vasi. Hipoma se mu je razvedril obraz. »Kam naj bi šla kot domov. Žejna je bila pa je šla kar sama. Pa sem se toliko ustrašil...«

Tekel je uro po stezi navzdol.

»Dohitim jo, preden pride v vas, da mi je ne preplašijo ljudje. Saj ji ne bi niti vode privoščili, revici!«

Tekel je, tekkel Franček. Glava mu je visela nazaj. Skozi kodre mu je vel suhi veter. V oči mu je silil prah.

»Hej, Liska, hej!«

Spotaknil se je in padel po dolgem.

»Hej, Li...«

Klic mu je obtičal v grlu. V prsa, v srce je zarezala skeleča bol. Sami po sebi sta šle beli dlani malih rokic po gladki dlakasti koži. Telesce se mu je krčevito streslo.

»Liska, Liska,« je šepetal Franček. Čisto tiho je šepetal, kakor da bi še upal, da Liska morda samo spi in da bi se zbudila, če bi jo poklical glasno. Mlohavo razvlečeno je ležalo telo poginule živali na tleh. Široko odprte oči so kalno strmele proti vasi. Tesno v kot med dvoje velikanskih ustnic je Liska stisnila suhi jezik in ena nosnica se ji je zarila v prah.

Franček je gledal čudni mrtvi stvor pred seboj. Komaj sedem let je bil star in se je vendar zavedel, kaj pomeni Liskin pogin. Videl je, da Liske odslej ne bo mogoče prodati, za grobljo pod vasjo jo bodo zagreblili. Odslej

mleka ne bo več, mamica pa je bolehnava. Kruha ne bo in Jokica ne bo nikoli več prišla k njemu. In mama bo gladna in umrje prav tako lahko, kot je umrla strina Marjuči, ko je za ribami krmarila po zalivu pa so jo mrtvo našli v čolnu.

Franček je upiral oči na žival in obrazek se mu je krčil v jok. »Liska, Liska,« je klical in tolkel z rokico žival. Liska se ni prebudila.

* * *

Franček je sedel v prahu poleg Liske. Ni se upal domov. Oči so mu bile zakrjavljene v joku. Glada ni čutil več, le pekoča žeja mu je stiskala prsi. Vsenaokrog se je porajala noč. Ni čutil noči — le proti goram so mu strmele oči. Dvignil je svojo suho rokico nad oči, kot da je še solnce sedaj in gledal, gledal. V velikih daljajah so se risale skozi mrak gore. Vsi jolično temne so bile in lepe vse in čudno vabljive. Tam in tam je zaiskrila zvezdica nad njimi. Franček je dihal urno, žeja ga je dušila, pa se ni upal domov, Franček je sanjaril.

»Tisoč in tisoč borovcev je tam in drugih dreves in jabolk in potice in dež vsak mesec, dež vsak mesec...«

»Dež vsak mesec...«

Zalepile so se mu ustnice. Izdihnil je globoko. Rdeča sluznica se je razporila med seboj. Skušal je zmociti ustnice z jezikom. Jezik je suh, hrapav in okoren polzel čez zobe.

»Dež vsak mesec...«

»Potice — jabolka... bi služil za mamico in Jokico in bi poslal domov kot so poslali Lojzi, Marjo in Toni jabolk in potice in denarja. Krave pasejo po širnih šumah in zelenih gmajnah in imajo jesti vsak toliko, da bi lahko bilo dovolj za tri ljudi.

In ko bi se vračal, bi Jokica pritekla čakati me za gozdiček vrh griča in jaz bi ji pravil o velikih lepih gorah...«

»Franček, Franček...«

Sanjaril je Franček in zabil, da so ure šle mimo. Ustrašil se je. — »Ljudje so, ljudje me iščejo, Liska pa je mrtva.«

»Franček, Franček...«

Vstal je in stekel po rebri nazaj navzgor.

Videl je v dalji pod seboj sence, ki so se premikale navzgor. Odločil se je hipoma. »Pojdem, pojdem. Vprašal bom, kje so Lojzi, Marjo in Toni. Njim se pridružim. Skupaj bomo pasli. Skupaj z njimi se povrnem.«

* * *

Že daleč preko polnoči je plavala noč. Franček je potoval. Čez hrib in dolino je vodila pot. Potoval je kot v sanjah. Gladno, se stradano, izčrpano, bedno telesce se je samohotno premikalo v daljo. Ljubezen in hrepenenje je otroku kazalo pot. Iz ljubezni in hrepenenja je bila duša kljub onemoglemu telesu

še živa in sveža kot da ima samo eno čudovito lepo sliko pred seboj, podoba Devete dežele, kjer raste na tisoče borovcev in drugih dreves, kjer je mogoče uživati jabolka in potico in od koder je mogoče pomagati materi in Jokici.

Istra, kako težka in skoraj nemogoča je pot iz tvojih krajev. Pa tisti, ki le pride v zelene ravni, ali je res srečno in veselo njegovo srce?

Ure in ure je hodil Franček, pa se niso približale sinje gore na obzorju niti za ped. Kot samotne sence so se vrstili brinjevi grmi ob stezi in šipki s krvavobelimi povešenimi cvetovi. Daleč, daleč je že bilo morje. Prihajale so ograje, dolge, brezkončne, vse z belimi kameni posejane. Kot zapuščen pokopališča so se gubile v noč. Navzgor in navzdol in navzgor in navzdol in naprej in naprej so vodili klanci. Kolesnice na njih se bile rdeča, razžgana zemlja.

Franček je hodil, hodil. Rokici sta mu že mrtvo viseli ob telesu, kolena sta se zadevali med seboj, srce je udarjalo hitro, kot da hoče dati zadnjih sil, kri je bila v sence, oči niso več iskale poti, oči so bile že izgubljene v čudovite kraje, Franček pa je hodil, hodil, popotnik otroški, gnan v neznano radi bolečine, ljubezni in hrepenenja. Nič ni videl, da se nad njim dogaja nekaj čudovitega. Morda sta radi njega spoznala zemlja in nebo vso lepoto človeške duše, morda je moralo biti darovano dete.

Od obzorja do obzorja so se kopičili pod zvezdami oblaki. Gore na obzorju so se gubile v neprodarno temo. Pot sama je izginjala v praznino. Franček je taval v temi. Ni čutil več, da prihaja nad pokrajino odrešenje, da prihaja dež, ki bo vlil novega življenja v izžejano zemljo.

Kriknil je.

Bosa noga mu je udarila v oster kamen. Opočel se je in se zgrudil na tla. Zagrabil je s prsti za stopalo. Med prste mu je curljala lepljiva tekočina. Skozi dušo je zaplavala omotica. Bolečina je stresala telesce. Ječal je komaj slišno. Kri je curljala na suho, ogorelo travo. Zemlja je kričala po tekočini, kričala po vlagi, srkala živo kri. Franček sam je silno zahrepenel po kapljici, le po kapljici. Franček se je zasmeljal v tej črni noči sredi Krasa. Dlan je stisnil na rano in nato je stavil prste v usta in lizal kri. Takrat je dosegel Deveto deželo. Obrazek se mu je smejal, le smejal. Čudovita dežela se je sprostrla vse krog duše. Sto je rastlo šipkovih grmov in vsi cveti so bili živoveseli. Po bregovih so se širili gozdovi, borovcev tisoč in tisoč in mnogo drugih dreves. Še nikdar ni videl Franček takih. Kot orjaške dlani so bili zeleni listi. In med listi je viselo sadje. Kdo je že videl tako sadje? Smokve kot zlato, velike in sočne. Franček je trgal

in jedel. In izza zelenih listov so kipela jazbolka rumena in rdeča in rumenordeče popisana.

Franček je trgal in jedel.

»Hej, Franček, Franček...«

Na zeleni trati so sedeli Lojzi, Marjo in Toni. Velika čreda krav je mulila po visoki sočni travi.

»Si prišel, Franček! Hočeš potice, Franček?« Tako majhen si, pa si prišel. Dobro, da si prišel. Umrla bi ti mati in umrla bi Jokica zala, da nisi prišel. Takoj jim pošljeva, kaj ne — jabolk in potic. Zavriskala bo Jokica in veselo pesem bo zapela tam ob daljnem morju. Pastirji smo v tej čudoviti deželi. Dežja in hrane pošljemo domov, da bodo ozelenele in naše trate, da bodo radostni in naši ljudje. O, kako prav, da si prišel, Franček!«

Franček se smehlja, Franček živi Deveto deželo, duša tone mu v bajno pravljicne privide.

* * *

Za sivim, suhim brinjevim grmom je ležalo v tisti noči majhno, blede trupelce. Bliski so svetili iz obzorja do obzorja. Silni gromi so bobneli v kotline. Tisoč ljudi je stalo tisto noč ob oknih in pričakovalo z dušo polno upanja.

Tudi Jokica se je priplazila do okna in strmela v noč.

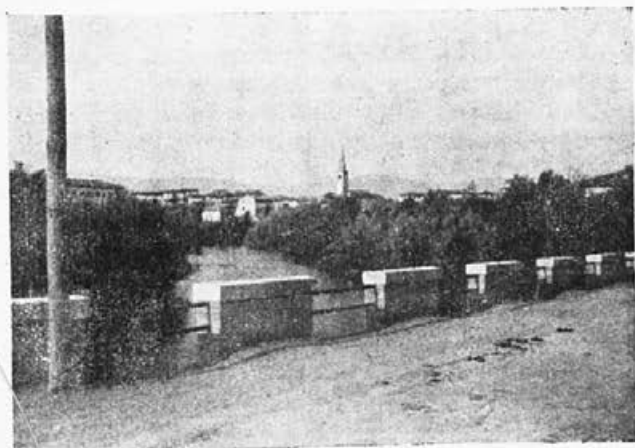
»Joj, Franček, dež bo,« so ji šepetale ustnice.

Iz noči je odšepetalo tiho, tiho kot mala pravljica, glasek otroško bel in srebrn.

»Jokica, Jokica...«

V steklo so pričele udarjati široke, sočne kaplje. Jokica se je smejala tiho in veselo.

Kaplje so rosile tudi na malo daritev, na trupelce, ki je ležalo sredi Istre za brinjevim grmom. V deželo se je vračalo življenje.

Miren na goriški ravnini.

Ob živih vrelcih.

Sveta kopel.

NEZNAN srednjeveški slikar je zapustil takole sliko: V velik vodnjak curlja s križa sveta kri. Nabiralnik je poln; po sedmih ceveh teče božja kri iz tolmana. V jutranjem svitu prihajajo k vodnjaku ovce: pet belih in dve črni. Žejne so in upehane. Pa glej, kako se razvrstijo: k petim cevem le bele ovce, k dvema pa črne! V tej sliki je risar v primeri podal bogoslovni nauk: Kristovo zaslužnje, to je studenec milosti, je sprejela v svoje jezero Cerkev njegova. Po sedmih tokih izliva žejnim dušam milosti. Petero cevi — zakramentov je namenjenih le belim dušam — onim, ki imajo posvetivno milost, dva zakramenta pa, in sicer krst in pokora, pa sta za črne ovce, za duše, omadeževane z grehom.

Prva očiščevalna, najpotrebnejša kopel je zakrament sv. krsta. Brez te kopeli ne more nihče prejeti drugih zakramentov. Šele po krstu dobi človek postavno pravico do družine božje. Zato niti otroci, ki umrjejo brez krsta, ne uživajo nadnaravne, nebeške sreče, pač pa po splošni misli bogoslovcev niso pogubljeni, ker sami še niso nič grešili. Živijo neko naravno blaženost brez gledanja božjega.

Kaj more dati mati novorojenčku? Smehlja joči pogled, materinsko ljubav in telesno hrano — toda nobene vzgoje. Pod skorjico speče zavestnosti ne seže človeška roka; materina roka božje Cerkve pa položi lahko v otroško dušo velevažno silo, ki je osnova za vse otrokovo življenje, t. j. milost. V tem slučaju se Cerkev visoko dviga nad človeške matere in izvežbane vzgojeslovce. V speči otrokovi zavesti se srečujeta prizora iz raja in Golgate: skrivnosti grešnosti in odrešenja posvetijo že v začetek človeškega duhovnega življenja in vlivajo v dušo moči, ki končajo svoje delo šele ob grobu. Še preden mati misli na te velevažne dušne kali, jih že Cerkev vsadi in razvija v otrokovi duši, ki postane pri krstu božja, sveta cepljenka in božja posinovljenka. Pa ne samo, da bi imeli naslov otrok božjih, temveč smo tudi v resnici njegovi posinovljeni: »Prejeli ste namreč duha posinovljenja otrok, v katerem kličemo: Aba! (Oče!). Vsi namreč ste otroci božji po veri; zakaj katerikoli ste v Kristusu krščeni, ste Kristusa oblekli«. (Gal, 3, 26.)

Krstni obred.

Kdor hoče dobro umeti današnje obrede pri krstu, mora vedeti, kako so krščevali v prvih krščanskih dobah. Predvsem bodi omenjeno, da so v starih časih krščevali odrasle, ki so se morali na krst pripravljati v priprav-

Starodavni baptisterij v Ogleju.

ljalni šoli, ki ji pravimo katehumenat. Pripravniki so pri sprejemanju v to šolo prišli pred škofa oz. mašnika, ki jim je pokladal roke na glavo, jim zaznamoval čelo z znamenjem sv. križa ter zarotoval nad njimi hudo duha. V pripravljalnici šoli so se učili katehumeni verskih resnic, ki jih je razlagal duhovnik katehet. Na ta sprejem nas spominja začetek sedanjih krstnih obredov, ko krstitelj poučuje krščenca: »Ako hočeš v življenje iti, splojuj zapovedi!«

V tej pripravljalnici so katehumeni ostali do postnega časa. V teh 40 dneh so pa nastopili bližnjo pripravo, ki se je kasneje skrajšala na 10 dni. V naših krajih je vladal okoli leta 600. oglejski patriarh sv. Pavlin, ki je ukazal vsem duhovnikom, da morajo pripravljati odrasle na sv. krst 40 dni, ali vsaj sedem dni. V teh dneh so se pripravniki postili, več molili in ponavljali verske resnice. Duhovniki pa so jih prekrizževali in mazili na hrbtu in prsih.

V prvih krščanskih časih so krstili večinoma odrasle, ki so bili že poučeni v veri. Krst se je vršil takole: Škof je šel na veliko soboto oziroma na binkoštno zornico v baptisterij. Baptisterij se je imenovala krstna kapela, ki je bila sezidana zraven škofijskih cerkva. Te cerkvice so bile navadno zgrajene v bizantinskem slogu. V tej okrogli kapeli je bil udolben velik kamenit bazar, v katerem je stala voda. Do vode je držalo sedem stopnic. Škof je pred krstom vlil v vodo posvečenega olja ter jo blagoslovil. Nato so se v sprevedu približali krščenci. Slovesno so izpovedali vero in odgovorili na troje vprašanj, kakor dandanes.

Katehumen je nato stopil v vodo in se potopil v njo do vratu. Mašniki so potopljene obliki še po glavah in izgovorili krstno besedilo. Ko je novokrščen stopil iz vode, ga je mašnik mazilil in mu dal belo haljo, znamenje krstne nedolžnosti. Škof pa je krščence takoj

birmal. Zapeli so zvonovi v cerkvi in krščenci so šli s prižganimi svečami — znamenjem gošče vere — v cerkev k maši.

V krstnih kapelah je navadno stal tudi oltar s sliko sv. Janeza Krstnika. Zraven so ponekod imeli tudi prostore, kjer so se krščenci preoblačili.

Ko so začeli krščeati otroke, se je število odraslih krščencev vedno bolj manjšalo. Globoki krstni tolmoni niso bili več pripravi. Zato so napravili plitvejšie kotle iz kovine ali kamna, ki so pa še vedno ohranili staro ime: krstni studenec. Taki krstni kamni so se nahajali v večjih cerkvah, kjer so bivali višji duhovni, prošti, dekani, h katerim so morale okoliške vasi nositi otroke krščeati včasih tudi po sedem ur daleč.

Od 11. stoletja naprej krsta niso več delili s potapljanjem, temveč z oblivanjem. Radi tega so nastali današnji krstni kamni, kjer se nahaja v dobro zaprtem kotliču krstna voda.

H krstu nesejo!

Tudi danes so krstni obredi prav taki kot nekdanj; razlika je le v tem, da so strnjena vsa sveta dejanja v celoto brez presledka. Kako torej krščujemo dandanes?

Otroka prineso k cerkvi v spremstvu dveh botrov (moškega in ženske). Botri, ali kakor jih zovejo pri nas »nunci«, so morali biti nazvoči tudi pri prvokrščanskih krstih. Bili so nekaki poroki, ki so s svojo besedo jamčili, da hoče pripravek biti sprejet v Cerkev iz pravega namena in da hoče živeti po veri. Botri morajo predvsem pomagati staršem pri krščanski vzgoji otrok in so po cerkveni postavi dolžni, svoje varovance poučevati v krščanskem nauku, zlasti če starši otroku umrejejo, ali če zanemarjajo krščanski pouk in vzgojo. Zato je potrebno, da so botri dobri katoličani. Kdor hoče biti za botra, mora biti krščen, vsaj 14-leten, dovolj poučen v veri in mora imeti namen, da hoče sprejeti botrove dolžnosti. Ako je kdo javni grešnik, ga lahko škof izključi od botrstva, dokler se ne popravi. Za goriško nadškofijo velja še posebna določba, da so od botrstva izključeni oni starši, ki redno ne pošiljajo otrok h krščanskemu nauku. Umevno, da ne more biti otroku za botra oče ali mati. Istotako ne morejo biti za botra redovniki in mašniki brez izrecnega dovoljenja svojega predstojnika.

Cerkvena zapoved veli, da mora boter sam ali njegov namestnik otroka držati med krščevanjem ali se ga vsaj dotekniti s tem, da položi roko na krščenca.

Prvi obredi sv. krsta se pravilno vršijo zunaj cerkve, pred cerkvenim pragom ali v zakristiji, ne pa v cerkvi sami, ker nekrščeni ni

vreden, da bi vstopil v hišo božjo. Prvo vprašanje, ki ga stavi krščencu duhovnik, se glasi: »I, kaj želiš od Cerkve božje?« Ob tej priliki izgovori krstitelj prvič krstno ime otrokovo.

To ime izberejo starši ali botri ali druge osebe. Cerkev želi, naj bi otroci imeli imena kakega izmed svetnikov, h kateremu se v življenju lahko zatekajo ter posnemajo njegov zgled. Paganska je navada dajati otrokom nesvetniška imena, zlasti nekrščanska. Kako se veselijo otroci svojega zavetnika! Ta dan obhajajo god, ko odrastejo, sprejemajo godovna voščila itd. Vse drugače pa je z otroci, ki nimajo krščanskih imen: zdi se, kot bi jim nekaj lepega v življenju manjkalo. Po cerkvenih predpisih mora krstitelj nekrščanskemu imenu dati ime kakega svetnika in to ime med krščevanjem glasno izgovarjati ter ga tudi v krstni knjigi zapisati na prvo mesto.

Na vprašanje: Kaj želiš od Cerkve božje?, odgovore za otroka botri: Vero! — Kaj ti da vera? — Odgovor: Večno življenje. — Mesto nekdanjega pouka v veri, nagovori duhovnik ob kratkem otroka: »Ako tedaj hočeš v življenje iti, izpolni zapovedi: Ljubi Gospoda, svojega Boga, iz vsega svojega srca in iz vse svoje duše in iz vse svoje misli, svojega bližnjega kot samega sebe.«

Temu nauku sledi zarotovanje hudobnega duha. Mašnik dihne otroku trikrat v obraz in govori:

»Pojdi od njega, nečisti duh, in na pravi prostor sv. Duhu Tolažniku!«

Cudna se zdi navada, zlasti neukim ljudem, ko krstitelj blagoslovi sol in da nekaj zrnc otroku v usta z besedami: »Sprejmi sol modrosti, naj ti bo v priprošnjo za večno življenje!« Sol od nekdanj pomenja modrost. Tudi v navadnem govoru rabimo prislovico: »Nima soli v glavi.« Sol rabijo tudi za to, da solijo z njo tvarine, ki bi se sicer skvarile. Kako lepa pripora: Naj ti Bog obvaruje dušo, da se ne bo skvarila!

Po teh obredih položi krstitelj na krščenca konec štole in povabi otroka v cerkev, rekoč: Pojdi v cerkev božjo, da boš s Kristusom deležen večnega življenja! Ves ta čas drži boter otroka, medtem ko se botra z roko dotika krščenca.

V cerkvi molijo botri z mašnikom apostolsko vero stoje in očenaš kleče.

Sedaj šele nesejo otroka do krstnega

kamna. Tu duhovnik vnovič zaroti satana in se s slino dotakne otrokovih ušes in nosnic, rekoč: »Efeta, odpri se!« — Obred spominja na ozdravljenje gluhomutca — istotako naj

Fr. Tratnik: Mati ob zibelu.

bi se krščencu odprla ušesa, da bo slišal in razumel besedo božjo. Zdaj mašnik zopet pokliče otroka z imenom in ga vpraša: Se odpoveš hudiču? — Se odpovem! — In vsemu njegovemu dejanju? Odgovor: Se odpovem. — Sledi maziljenje krščenca na plečih in prsih, da bi z milostjo okrepljen, močan nosil v svojem sreču vero in na plečih križ Gospodov.

Krstitelj zahteva še enkrat javno veroizpoved in stavi sledeča vprašanja:

Ali véruješ v Boga Očeta, vsemogočnega Stvarnika nebes in zemlje?

Véruješ v Jezusa Kristusa, Sinu njegovega, edinega Gospoda našega, ki je bil rojen in je trpel?

Veruješ v sv. Duha, sveto katoliško Cer-

kev, občestvo svetnikov, odpuščanje grehov, vstajenje mesa in večno življenje? —

Na vsa tri vprašanja se glasi odgovor: Verujem!

Po tej slovesni veroizpovedi sledi bistveni obred krsta. Mašnik zamenja vijoličasto štolo z belo. Zakaj že veje naproti radostna milost božja... En boter drži otroka, drugi se ga dotika z roko, mašnik pa zajame krstne vode in trikrat oblije krščenčevo glavo v podobi križa ter izgovarja pri tem besede: »Krstim te v imenu Očeta in Sina in Svetega Duha.«

Otrok je krščen. Postal je ud Kristusovega telesa, zato ga krstitelj pomazili s krizmo na temenu v znamenje visokega dostojanstva božjih otrok. Nato pogrne čezenj belo oblečilo, znamenje nedolžnosti, in da prižgano svečo, k' jo drži v rokah boter, oboje z opominom, naj tako živi, da bo prinesel pred božji sodni stol čisto obleko krstne nedolžnosti in prižgano svečo žive vere.

S tem so obredi končani. Duhovnik pozdravi krščenca: »Pojdi v miru in Gospod naj bo s teboj!« Nato vpiše rojstne podatke v krstno knjigo.

To je slovesni krst, ki se vrši z vsemi obredi. Tega deli redno le mašnik.

Dogodi se pa, da je novorojenček slab in da se je bati smrti. V tem slučaju ga sme krstiti kdorkoli, da le zna pravilno krstiti ter da ima namen podeliti zakrament, ne pa izvršiti le prazno ceremonijo. Otroka oblije z naravno vodo in med oblivanjem mora izreči besede: Krstim te v imenu Očeta in Sina in svetega Duha. Če ni pri rokah blagoslovljene vode, je v sili dobra tudi navadna voda bodisi iz potoka, studenca, dežja, morska voda, rosa — pa naj bo že mrzla ali topla. Važno je, da otroka res oblijemo, nele malo zmočimo, nadalje da med oblivanjem izrečemo predpisane besede.

Sila je tedaj, če je krščenec v smrtni nevarnosti. Cerkveni zakonik svetuje, naj bi tudi pri takem krstu, ki ga podelimo v sili, bili navzoči dve ali vsaj ena priča, ki bo mogla potrditi, da se je krst resnično podelil. Oče ali mati sme krstiti dete samo tedaj, če je otrok v smrtni nevarnosti in ni nikogar drugega, ki bi ga mogel in znal krstiti. Ob težkem porodu je treba pravočasno poslati po zdravnika in tudi po mašnika, če je materino življenje na tehtnici. Navidezno mrtvorajeno dete naj se krsti brž, in sicer pogojno: Če živiš, te krstim v imenu... potem naj ga šele skušajo oživiti.

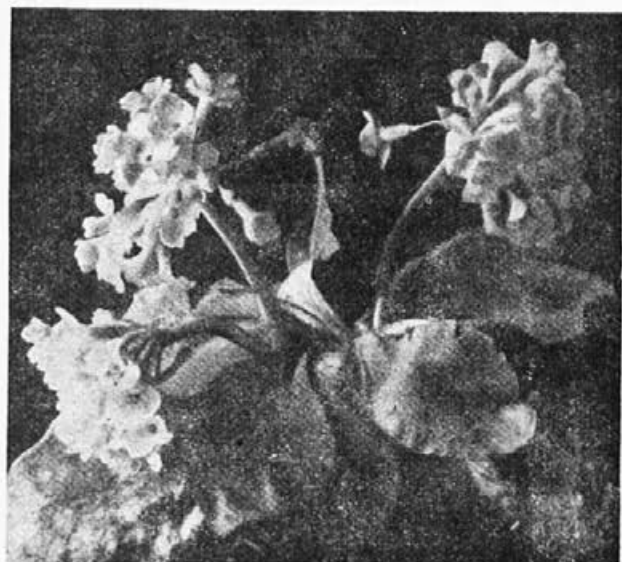
* * *

Pomudili smo se obširneje pri obredu sv. krsta zato, da bodo botri in botre vedeli, kako naj se obnašajo in odgovarjajo pri krstu. Ve-

likanska odgovornost leži nad vsemi, ki odlašajo s krstom radi neumnih predsodkov. Ta zakrament je najvažnejši: zato je njegov prejem kar mogoče olajšan. Za tvarino krsta si je Kristus namreč izbral najbolj razširjen element, t. j. vodo. Veljavno krstiti more otroka vsak, tudi Jud in pogan, da ima le pravi namen in da krst prav podeli. Iz tega jasno odseva velika važnost zakramenta in obenem strašna odgovornost, ki bi padla na one, ki bi bili krivi večne nesreče otrokove. Obratno pa je srečna in vesela vsaka mati, ki poljubi po krstu otroka — tempelj svetega Duha. Lepo nam opisuje to srečo pri ubogi Lenartovi materi pisatelj Ivan Cankar:

»Otroku je bilo torej Lenart ime. Ko so ga nesli v cerkev, je spančkal, ves čas; tudi se ni zdramil, ko so mu omočili golo glavo s krstno vodo in ustnice s soljo. Odprl je oči šele vistem trenutku, ko so ga položili k materi. Tiho in nastežaj je odprl oči, ne da bi zastokal. Bilo je, kakor da se je odprlo dvoje okenc v nebesa. Mati se je sklonila nad angelčka, ga poljubila in se nasmehnila, da se je razlil mehak sijaj po njenih belih licih, trudnih še od bolečin.

Kakor da se je bila topla pomladanska luč izlila v bajto, jih odrešila vseh hudih misli in bridkosti. V resnici se ni nič izpremenilo v hiši — a vendar je celo revščina, ki je prežala v kotu, izgubila svojo grozoto. Ob najhujši uri jim je Bog poslal angelca iz nebes, v plenice povitega, drobnega, nedolžnega, ki je gledal s tako jasnimi in veselimi očmi, kakor da vidi še zmerom samo nebeško glorio božjih otrok.«

Gorska trobentica se je razcvetela...

Planinski čari in radosti.

SCABIOSA TRENTA.

(Skrivnostni čari Jezerske doline.)

DR. Kugy je zaman iskal cvetko, imenovano Scabiosa Trenta, ki je o nji pred 100 leti pisal učenjak Hacquet, da jo je bil našel v Triglavskem pogorju. Vse življenje je ni našel. Vse naše gore je preplezal in prehodil, vsak še toli zapuščen in skrit kot tiče, preteknil v nadi, da najde ta čudoviti cvet. V zvezi s tem iskanjem prekrasno opisuje zlasti pokrajino Sedmerih Triglavskih jezer ali kakor se po domače in pravilno imenuje Jezerska dolina ali Zajezeram.

Dr. Kugy piše: Moji planinski uspehi so se množili. Komaj sem prišel, sem že zmagoval od vrha do vrha. Stari Tožbar, (po domače Špik pri cerkvi D. M. v Trenti, ki mu je bil l. 1871. medved odgrizel spodnjo čeljust z jezikom vred), je postajal bolj in bolj truden in previdnejši. Nova zvezda mi je vzšla, ki se še danes jasno blesti v mojem spominu: Andrej Komac. Suhi plaz (2738 m) je klonil pred nama svojo še nepremagano glavo. preplezala sva v brzem naskoku začarane zapadne Triglavove stene in v širokem krogu so me naokoli pozdravljale gore kot ljube znanke. In še me je tajno vodila stara, tiha, sladka nada, še sem letal ure in ure, ko sem bil zazrl od kake divje višine kod v skalnatih zidovih zgubljen, obljubljač z zelen otocič, še sem snival v zvezdnatem siju prenočišč ter v samotah planinskih koč o nji, tajnostni, dolgo iskani, vroče zaželeni: Scabiosa Trenta.¹

Triglavov zapad, sever in vzhod sem bil že prehodil in preiskal, zdaj sem obrnil svoje oko proti jugu in tako došel v kraljestvo, ki me je imelo držati priklenjenega leta in leta do najkasnejše dobe z morda najglobljimi vtisi. Priklenjenega ne morda s svojimi gorami, pač pa s svojim duhom. Tega nisem takoj doumel, zakaj v prostranem Julijskem okrožju, spadajočem pod kraljevsko Triglavovo krono, je to pokrajino najtežje umeti.

To je ozemlje izvirkov Save Bohinjke, iz snegov se porajajoče, smaragdno zelene Savice. Velikanski nasip, ki se razteza od Kanjavca čez Trbiške Lope in Čelo proti Bogatinu, Kuku in Voglu, okroža silovite nepretrgane visoke planote v daleč napetem loku od severa, juga in zapada. Na znotraj pada ta kraška visoka planota sprva polagoma,

¹ Neka vrsta cvetice s tem imenom raste tudi po Krasu. Imenuje se grintavček, cvet ji je moder.

nato strmoglavi kar nenadno s čisto navpičnimi pečmi v breždanjo globel, v temen kotel, v čigar najglobljem dnu leži Bohinjsko jezero.

Iz »Zapodna« proti Razorju.

Gozdovi.

Proti vzhodu je ta obrobni nasip na široko odprt; tod padajo ko slapovi z višin Poljake in Jelovce v sklenjenih črnih vrstah gozdovi. Kot vojni naskočni pohod preslovesne veličine! Iz Vojenskih sotesk in grap Suhe planine se vzpenja gozd ko razburkano valovje, se razliva čez Blato in Poljane v najoddaljenejšo planinsko dolino »V Lazu«, Jezera in Dednega polja ter se vzpenja daleč gor proti belim grebenom Pršivca in Studorja. Drugi, bolj južni gozd se zbira v orjaškem lijaku Ukance, nato napada med gromnim šumenjem Savičinega slapu navpično kipeče stene Komne in Komarče, vihra po omotično strmih žlebovih in grapah. pleza od police do police gor do planotnega roba.

Že stoji gozd zmagovit in štrleč v nebo gori v svetlobi. Tam se razstopa in odpošilja svoje neštete čete kot roje na vse strani. Ti polnijo rupe (korita) ter se vzpenjajo čez robove in nasipe. V nepreglednih vrstah se pomičejo in enakomerno brzijo temne postave neslišno, neprestano proti vrhovom. Kdo se bo mogel ustavljati njihovim napadom?

Tu jim stopi nasproti gorski svet s svojim neizprosnim orožjem. Z bobnečimi nevihtami in trgajočimi se skalami, z morilnimi peščenimi veletoki, grmečimi snežnimi plazovi in z vsemi uničujočimi grozami visokogorskih zim se bori proti gozdu. Daleč na okoli hrumé te bojne čete tisočletnega orjaškega boja. Tam stojé v kamenita tla ko s kremplji trdo zasidrane najprednje vrste gozdovih bojevnikov, tam sprejemajo z razdrapanimi telesi in z široko razprostrtimi golimi rokami smrtni udarec, tam zopet se belé in trohné njegovi slavno padli junaki.

Savičine vode.

Vse vode tega ozemlja plačujejo davek Bohinjskemu jezeru. Vendar te neizmerne množine snežnice in deževnice, ki jih pošiljajo pobočja ter jih nalové v kotanje, nikjer ne priteko na dan. Iščejo si in kopljejo svoja

V kamenita tla trdo zasidrana jela...

tajna podzemski pota in nabirališča. Tu in tam se zbirajo v mala jezercica in zrejo s tihihimi, temnimi očmi k vrhovom, odkoder prihajajo. Ponikujejo od vseh strani od jezercica do jezercica, zakrivajo s temo svoje rojstvo in svoj tek ter ohranjajo bojazljivo skrit svoj dotok in odtok. Le poredko oznanjajo, ovajajo ta mesta s svojim žuborenjem, z nekaterimi vzkipevajočimi penami in mehurčki, z jedva opaznim vrtničkom ob robu vodnega zrcala. Nihče nikdar ne dozna njihovih potov. Šele globoko spodaj prihrume nenadoma na dan iz globoko zajedenih sotesk in deber ter pribobne v slapu iz temnega zemeljskega naročja (Savica). Nato se rajajoč spuščajo po zadnjih stopnicah s čilo in svežo, iz sten porojeno močjo, v nebrzdani, dolgo pogrešani svobodi: živo blestijo ko gorski kristal, zelene odtenke prelivajoč pod belimi kronicami pen ter v deviški čistosti pozdravljajo beli dan.

Vode Bohinjskega jezera, ki tiho priteka jo in odteka jo, pripovedujejo onim, ki jih umejo, čuda svojega tajnostno utripajočega življenja. Tu se dviga in pada njihovo v nemornem delu globoko dihajoče srce, in oni neizsledni svet žil in vodotokov, dvigal in precejeval, rovov in jam, ki se po njih razpleta uganka njihovega sestopa, se tu s prevzemajočo silo in veličastvom razodeva gledajoči duši.

Planine.

Visoko nad temačno krasoto Bohinjskega jezera in njegove bobneče srčne žile Savice leži kraljestvo, ki sem ga omenil. To je kraljestvo Jezerske doline (kraljestvo sedmerih Triglavskih jezer). Pokrajina je to, ki se ne zna smehljati; tako globoko resno so izobličile ustvarjajoče moči njen obraz, razorale njegove poteze in mu izbrale barve. Tam gori stanuje samota. Zdi se ti, da počiva na tebi njeno nepremično oko. Nič se ne gane. Življenje in vrvenje sveta leži tako daleč, ni ga glasu sem gor. Ni je tekoče vode, ki bi spremljala tvoja pota z jasnim petjem. Prisluškuješ le lastnemu srcu in čuješ le njegove utripe. Tu je kraj, kjer si lahko sam s seboj...

Planine tega Jezerskega kraljestva so zelo uborne. Kot zgubljene leže po širnih, čudovito tihih skalnih podih, daleč od sveta in v otožnost pogreznjene. Kdo pozna planino Lapoče? Kdo je že bil na Blatu ali na Poljani ali pa v skritem kotu zemlje na planini V Lazu? Kamenite in ostre so steze, jedva opazne po divjih skalnih kladah in često zmedene. Zdaj pa zdaj se ustaviš. Pragozd ti zastavi pot in te začuden pogleda: »Česa iščeš tod?« Pokrižaj se, preden stopiš vanj; tam raste še blodna zel. in naj se dotakne tvoje noge, pa zgubiš sled in zaman boš iskal smeri in smotra.

Rabeljsko jezero pod Predelom.

Mihael Šoščenko:

Pustna ljubezen.

PLESNI večer se je končal pozno.

Študent Vasja Česnokov je truden in oznojen stal pred Mašenko in ji tožno govoril: »Počakajte vendar, draga. Počakajte na prvo električno. Kam hočete za božjo voljo iti... Saj je lahko ostati tu in čakati, vi pa hočete že iti... Počakajte vendar na prvi tramvaj, za božjo voljo. Zdaj ste se spotili in jaz tudi. Pri tej zmrzali se je tako lahko prehladiti.«

»Ne,« je rekla Mašenka in si obula galoše. »In kakšen vitez ste, da si ne upate spremeljati gospodične domov, ker vas zebe?«

»Toda saj sem ves potan,« je rekel Vasja skoro jokaje.

»No, oblecite se!«

Vasja Česnokov je pokorno oblekel kožuh in sledil Mašenki na cesto, trdno jo držeč pod pazho.

Bilo je mrzlo. Mesec je sijal in sneg je škripal pod nogami.

»Kakšna nemirna gospodična ste,« je dejal Vasja in očaran gledal v Mašenkino obličje. »Če bi ne bili vi... kake druge ne bi spremljal za nobeno ceno. Prišežem. Le iz ljubezni grem z vami.«

Mašenka se je smejala.

»Vi se smejete in kažete svoje zobke,« je rekel Vasja, »in jaz, Marja Vasiljevna, vas vroče ljubim in obožujem. Če bi mi rekli: ležite na tračnice cestne železnice in ležite tam, dokler ne pride prvi voz' — takoj bi legel. Prišežem...«

»Pustite to,« je rekla Mašenka, »raje opazujte vso z mesečino obliko lepoto krog naju. Kako lepo je mesto v noči! Kakšna čarobna lepota!«

»Zares, močno lepo je!« je rekel Vasja in nekam začudeno gledal odpadli omet neke hiše. »Res, zelo lepo. Tudi lepota učinkuje, Marja, če v srcu gojimo prava čuvstva... Mnogi učenjaki in politiki trdijo, da ni ljubezni, jaz pa, Marja Vasiljevna, ne trdim tega, nasprotno... Jaz bom do smrti in poslednjega žrtvovanja gojil čuvstva do vas. Prišežem... Le recite: 'Vasja Česnokov, udari s svojim teženom v ta zid!' — in koj bom udaril.«

»Zdaj ste spet začeli,« je rekla Mašenka, ne brez ugodja.

»Prišežem,« je rekel Vasja »udaril bom. Ali želite?«

Parček je prišel na obrežje Velikega kanala.

»Prišežem,« je spet začel Vasja, »ali hočete, da se vržem v kanal? Ha, Marja Vasiljevna?

»Vasja se je sezuval...« (J. Srebrnič.)

Vi mi ne verjamete, jaz vam pa lahko dokazem...«

Vasja Česnokov se je prijel za ograjo in se delal, da hoče splezati nanjo.

»Ah!« je zavpila Mašenka. »Vasja! Kaj delate?«

Tedaj se je nenadoma priplazila izza ogla temna postava in obstala pri cestni svetiljki. »Zakaj tulita?« je rekla in ostro ošinila parček.

Mašenka je od groze vzkliknila in se stisnila k ograji.

Mož se je približal in potegnil Vasjo za rokav. »No, ti vidra,« je dejal z mračnim glasom »le sleci plašč. In hitro... In če začne kričati, dobiš brco, da na mestu pogineš. Ali razumeš, lump? Slec ga!«

»Mi — mi — mi!« je rekel Vasja, ko da bi hotel reči »milost«.

»Alo brž!« in mož je vlekel za Vasjev kožuh.

Vasja je s trepetajočima rokama odložil kožuh.

»Sezuj tudi čevlje,« je rekel mož, »potrebujem tudi čevlje.«

»Mi — mi — mi!« je dejal Vasja, »z dovoljenjem, prosim, tako je mraz!«

»Ala!«

»Te gospodične se niti ne dotaknete, jaz pa moram sezuti čevlje,« je dejal Vasja s svojim navadnim glasom. »Ona ohrani kožuh in galoše, jaz pa moram sezuti čevlje.«

Mož je mirno pogledal na Mašenko in rekel:

»Če bi vzel njene reči in jih odnesel v culi, bi me ujeli. Že vem, kaj delam. Si se sezul?«

Mašenka je z grozo gledala moža in se ni ganila. Vasja Česnokov je sedel v sneg in se jel sezuvati. »Ona ohrani kožuh in galoše,« je spet dejal, »in jaz se moram pokoriti za oba...«

Mož je oblekel Vasjev kožuh, vtaknil čevlje v žep in rekel: »Tu obsediš in se ne zganeš in da mi ne boš šklepetal z zobmi. Če zakričiš ali se zganeš, si zgubljen. Razumeš, lump? Tudi ti, gospica...«

Mož si je hitro zapel kožuh in hipoma zginil.

Vasji je upadlo srce in kakor vreča je sedel v snegu. Nezaupno je ogledoval svoje noge v snegu. »To smo doživeli,« je rekel in srdito pogledal Mašenko. »Moramo vas spremljati in povrhu izgubiti še vse premoženje. Kaj ne?«

Ko tatovih korakov ni bilo več slišati, je Vasja nenadoma začel biti z nogama po snegu in vpiti s tenkim, vriščečim glasom: »Na pomoč! Tatovil!«

Potem se je odtrgal s tega kraja in tekkel po snegu, skakaje od groze in s trepetajočima nogama. Mašenka je še ostala pri ograji.

Izbruh svetovne vojne.

Aneksija Bosne in Hercegovine.

NAJVEČJE presenečenje, ki ga je baron Aehrenthal pripravil 1908. Evropi, je bila pa aneksija Bosne in Hercegovine. V tem letu je cesar Franc Jožef I. praznoval šestdesetletnico svojega vladanja in zunanji minister mu je hotel pokloniti v dar obe deželi. Bosna in Hercegovina sta bila na papirju še vedno pod oblastjo turškega sultana, čeprav je avstrijski cesar vladal v njih že tri desetletja. Franc Jožef je imel v Bosni in Hercegovini vse pravice, ki jih more imeti pravi vladar. Predpisoval je prebivalstvu zakone, mu nalagal davke, imenoval sodnike in ostale uradnike, odpiral šole in klical ljudi pod orožje. Vse to je delal na podlagi berlinske pogodbe iz leta 1878. s privoljenjem ostalih evropskih velesil. V takih razmerah je bila aneksija obeh dežel popolnoma nepotrebna. Cesarju ni prinesla prav nobene nove pravice in oblasti, ampak le nov naslov. Častnih naslovov in imen je pa imel Franc Jožef že itak brez števila. Aneksija je bila povrhu nevarna, ker je utegnila izzvati politične zapletitjaje. Zato je bil prestolonaslednik Franc Ferdinand aneksiji odločno nasproten. V pisnu, ki ga je pisal 6. avgusta 1908. baronu Aehrenthalu, je rekel: »V splošnem sem pri naših obupnih notranjih razmerah proti vsem takim dokazom moči. Po moji misli si take stvari lahko dovoli samo konsolidirana, krepka država. Če bi pa svetovalci krone smatrali aneksijo za neobhodno potrebno, sem vsekar kor nasproten mobilizaciji, ker bi ta vzbudila čisto nepotrebne sume... Najljubše bi mi bilo, ako trenutno ne pride do aneksije.«

Baron Aehrenthal se ni dal prepričati. Odločil se je bil za aneksijo in jo marljivo in v največji tajnosti pripravljaj. O njej ni črnil besede zastopnikom tujih držav. Ko so časniki nekaj zavohali o Aehrenthalovih načrtih in pisali o nameravani aneksiji, je angleški poslanik na Dunaju Goschen prosil avstrijskega zunanjega ministra za obvestila, češ da mora poročati o tem svoji vladi v London. Aehrenthal je odvrnil, da so to same prazne čenče in da ni v časopisnih vesteh niti trohe resnice. Razume se, da je Goschen verjel in poslal ministrov izjavo v London.

V septembru 1908. se je Aehrenthal sestal z ruskim zunanjim ministrom Izvolskijem. V razgovoru je sicer omenil tudi aneksijo Bosne in Hercegovine, toda tako, kakor da je to stvar daljne bodočnosti. Pri tem je ponudil Rusom v zameno pomoč proti Turkom, obljubil bil za rusko vojno brodovje prost prehod

skozi dardanelske ožine nasproti Carigradu. Ker se je zdelo Izvolskemu, da gre za splošen in neobvezen razgovor, Aehrentalu ni ugovarjal.

Jeza Viljema II.

Kako močno pa je osupnil, ko je mesec za tem, 5. oktobra 1908., čital v časnikih proglas Franca Jožefa I., s katerim je cesar naznanjal svetu aneksijo Bosne in Hercegovine. Izvolski je uvidel, da je šel Aehrentalu na limanice in je bil skrajno ogorčen. V zasebnih razgovorih je imenoval Aehrentala izdajalca in hinavca in sklenil, da se o prvi priliki maščuje. Skrajno nevoljen je bil tudi angleški poslanik Goschen. S svojim napačnim poročilom se je osramotil pred londonsko vlado in si službeno škodoval. Imel je z Aehrentalom buren prepir in prelomil nato z njim vsak družabni stik. S »takim lažnikom« je rekel, da ne more več občevati. Angleški kralj Edvard pa je bil gorak Francu Jožefu, ker mu ni črnil besede o aneksiji, ko sta se pred par meseci srečala v nekem avstrijskem kopališču. Aehrental je ravnal slabo, da na aneksijo velikih držav ni pripravil in si zagotovil v naprej njih privlečenja. Tako tajno je snoval svoj načrt, da ni o aneksiji obvestil niti nemškega zaveznika Viljema II. Bivši avstrijski minister Chlumecky pravi v svojih spominih, da je Viljem II. kar okamenel, ko je čital v časnikih pismo avstrijskega cesarja na vladarje, kjer jim je oznanil aneksijo Bosne in Hercegovine. Vsebinsko pomembnega pisma so prej priobčili časniki, nego je zanj zvedel najožji zaveznik in prijatelj. »Bil sem tako prizadet,« — je rekel nemški cesar — »da sem potreboval en dan in eno noč, preden sem prišel na jasno, kako mi je v tej zadevi ravnati. Po tehtnem premišljevanju sem premagal občutljivost in sem naredil trden sklep, da ostanem staremu cesarju zvest in stopim kot nepremakljiv prijatelj in zaveznik na njegovo stran.«

Kljub temu je pa obnašanje avstrijske vlade Viljema globoko žalilo. Razume se, da ni Aehrental o aneksiji obvestil ne avstrijskega in ne ogrskega parlamenta. Zunanja politika je bila izključna pravica Franca Jožefa in njegovega ministra in ljudskim zastopnikom je bilo malodane prepovedano se z njo pečati. Avstrijski parlament, ki je bil takih stvari navajen, je cesarjev proglas o aneksiji Bosne in Hercegovine sprejel zato precej mirno in vdano.

Ves drugačen pa je bil vtis v evropski javnosti.

Vihar ogorčenja.

Napadi, ki so se začeli z nenavadno silovitostjo v evropskem tisku proti avstro-ogrski vladi, so se opirali vsi na očitek, da se je aneksija izvršila proti mednarodnim dogovo-

rom. Berlinska pogodba iz leta 1878. je dala Francu Jožefu samo pravico, da Bosno in Hercegovino zasede, ne pa da vključi te dežele v svojo državo. Če je hotel cesar Bosno in Hercegovino spremeniti v avstro-ogrsko državno ozemlje, je moral glasom pogodbe vprašati za privoljenje Anglijo, Rusijo in ostale države, ki so berlinski dogovor sopolisale. To je bila pravilna, zakonita pot. Aehrental si je pa kar na lastno pest prilastil dve tuji deželi, prelomil s tem pisane mednarodne obveznosti Avstro-Ogrske in uničil berlinsko pogodbo. Angleško časopisje je pozivalo velesile, naj se združijo v obrambo svojih pravic in prisilijo Avstrijo k spoštovanju pogodb. Če odobrimo aneksijo, priznamo, da stoji sila nad postavo in da mora vladati v politiki pest. Da je bilo rusko časopisje vseh strank proti aneksiji in napadalo Aehrentala, je naravno.

Turčija, pod katero sta po črki pogodbe spadala Bosna in Hercegovina, je izjavila, da izvršene spremembe ne priznava. Mladoturki, ki so v istem letu naredili revolucijo in vrgli sultana Abdul Hamida, so zaprli meje avstrijskemu blagu in grozili z vojno. Da bi potolažil Turke, se je Aehrental začel z njimi pogajati. Že v cesarjevem proglasu se je Avstrija odpovedala Sandžaku, deželici med Srbijo in Črno goro, v korist Turkom in umaknila nato iz ozemlja tudi vojaštvo. Toda Turki niso bili s tem zadovoljni in so zahtevali več. Po dolgih pogajanjih jim je Avstrija dala 50 milijonov zlatih kron odškodnine in denarja; na to je carigradska vlada utihnila.

Prizadetega prebivalstva v Bosni in Hercegovini ni nihče vprašal za mnenje. Za 50 milijonov je carigradska vlada prepustila ljudstvo drugi državi.

Aneksija je najbolj pekla Srbe. Saj so oni že davno pred Avstrijo zahtevali zase Bosno in Hercegovino in za nju kri prelivali. Leta 1875., ko je Srbija bila še majhna, od Turkov odvisna kneževina, so se Srbi dignili, da osvobode krvne brate v sosednih pokrajinah in se združijo z njimi v skupno državo. Tudi prebivalstvo Bosne in Hercegovine je zagrabilo tedaj za orožje in se uprlo Turkom. Eno izmed vstaških čet je vodil l. 1875. poznejši kralj Peter I. pod imenom Petar Mrkonjič. V tej vojni bi bila Srbija gotovo izkervavela, da ji ni priskočila na pomoč Rusija, ki je v letih 1877./78. porazila Turke in jih prisilila, da so podpisali mir v Sv. Štefanu. Toda velesile Rusom niso privošile zmage. Združile so se in primorale Rusijo, da je na konferenci v Berlinu l. 1878. preklicala svetoštevansko mirovno pogodbo. Turkom so vrnili večino izgubljenih dežel, Bosno in Hercegovino pa dali v upravo Avstriji mesto Srbiji.

Tega udara niso mogli Srbi nikoli več

preboleti. Da je Avstrija Bosno in Hercegovino le zasedla, je bil edini žarek upanja, ki je ostal srbskim rodoljubom. Proglas o aneksiji je vplival zato v Beogradu naravnost porazno.

Vojna nevarnost.

Srbsko javno mnenje je bilo tako razkačeno, da je vlada klicala rezerviste pod orožje in se pripravljala na oborožen spopad z Avstrijo. Prestolonaslednik Jurij je potoval v Petrograd, da zve, ali Srbija lahko računa na rusko pomoč. Beogradska »Politika« je 26. oktobra 1908. pisala: »Sedaj ali nikoli več imamo priliko, da obračunamo s srednjeveško, razpadajočo državo.« Narodna skupščina pa se je obvladala, da je vojno s 93 proti 66 glasovom odklonila. Srbija je zahtevala od Avstrije v zadoščenje nastopne stvari: Bosna in Hercegovina naj dobita avtonomijo in mozarhija naj odstopi Srbiji pas zemlje, ki bo vezal Črno goro s srbsko kraljevino.

Avstrijski Slovani so se postavili v veliki večini na stran Srbov, v čeških deželah so se vršile poulične demonstracije, ki jih je morala vlada dušiti s silo. Dne 2. decembra 1908., ravno na praznik obletnice šestdesetletnega vladanja Franca Jožefa, so vojaška oblastva proglasila v Pragi obsedno stanje in preki sod.

Medtem so velesile predlagale, da se skliče mednarodno zborovanje, ki naj razpravlja o aneksiji. Aehrenthal je odgovoril, da zborovanju ni nasproten, a da morajo velesile prej aneksijo odobriti. Ker bi zborovanje v tem slučaju ne imelo nobenega pomena, so velesile smatrale Aehrenthalov odgovor za zafrkacijo in začele groziti. V Evropi je nastala taka napetost, da se je zdel izbruh vojne neizogiben. Avstrija je zaukazala delno mobilizacijo in zbirala vojaštvo na srbski in črnogorski meji. Poveljnik avstro-ogrskega glavnega stana general Conrad von Hötzendorf je mislil, da se nudi sijajna prilika za obračun s Srbi, in silil s polno paro v vojno. Prestolonaslednik Franc Ferdinand je pa bil zopet nasproten in je pisal načelniku svoje vojaške pisarne Broschu, naj kroti Hötzendorfa. »Naj vendar že opusti to vojno hujskaštvo. Bilo bi sicer sijajno in zelo mikavno, zmlatiti te Srbe in Črnogorce v ponev, toda kaj nam pomagajo take cenene laborike, če izzovemo s tem splošno evropsko zmešnjavo in se nam bo treba boriti na dveh ali treh frontah, česar ne moremo vzdržati. Tako se bo pesem izpela.«

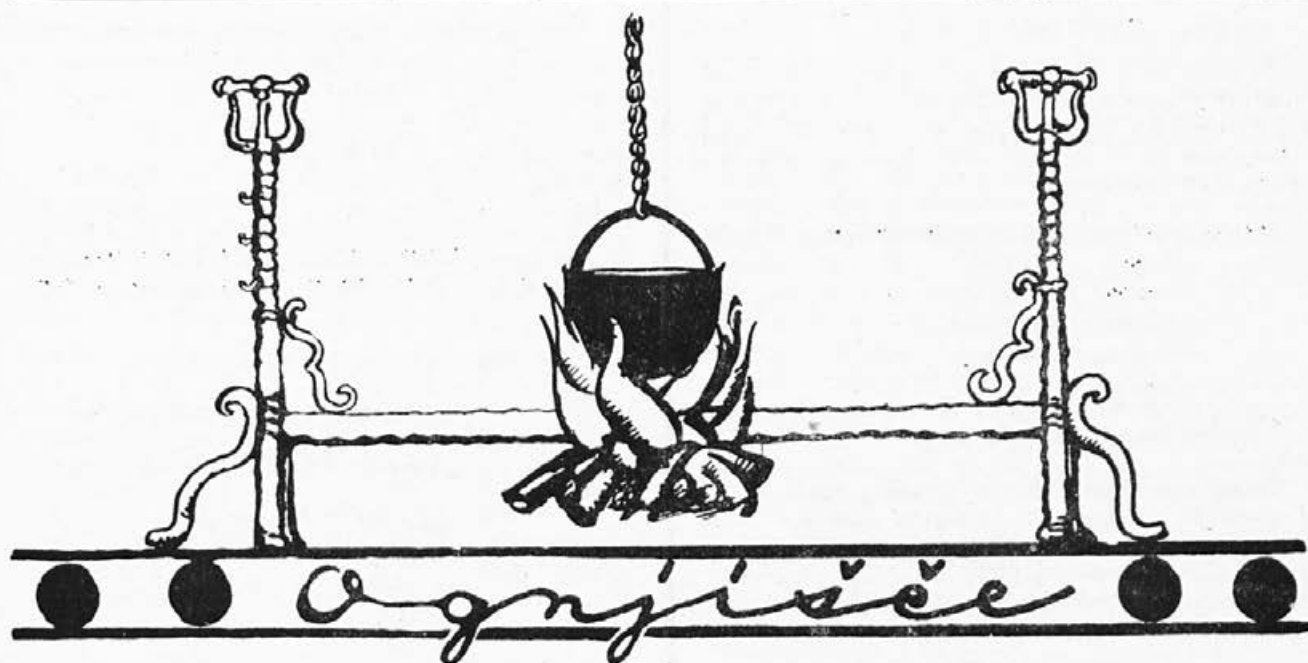
Srbija se mora vdati.

Hötzendorf ni poslušal prestolonaslednikovih opominov, temveč pritiskal, kar je mogel, na izbruh vojne. V Bosni in Hercegovini je bilo že 200.000 avstrijskih vojakov, pripravljenih na napad. Ker je tudi Aehrenthal računal z oboroženim spopadom, je začel

pripravljati na to avstrijsko prebivalstvo in inozemstvo. Vse nemško časopisje Avstrije je priobčevalo članke o nevarnem revolucionarnem gibanju, ki se širi iz Beograda čez Bosno, Hercegovino, Dalmacijo, Hrvatsko in Slovenijo. Srbski denar prihaja celo v Ljubljano. Če Avstrija ne poseže odločno vmes, bo izbruhnil v jugoslovanskih krajih Avstro-Ogrske upor in izpodkopal državno oblast. Da bi dokazal, kako nevarna in resna je srbska propaganda, je Aehrenthal ukazal Ogrom, naj pozaprejo na Hrvatskem celo vrsto srbskih politikov radi veleizdaje. In res so orožniki naredili v stanovanjih številnih Srbov hišne preiskave in odpeljali v zagrebške zapore 58 uklenjenih politikov. To je bil začetek znamenitega veleizdajniškega procesa v Zagrebu, ki je vzbudil veliko pozornost v vsej Evropi. Ti dogodki so povzročili v Beogradu še večje ogorčenje, srbska vlada je le s težavo držala javno mnenje na uzdi. Ker se je zdela vojna skoro neizogibna, je srbska Narodna skupščina dovolila 5. februarja 1909. vladi 35 in pol milijonov frankov za oboroževanje. Sredi marca se je zdelo, da pride dan na dan do izbruha vojne. Dunajski časopisi so pisali že, da mora Avstrija na vsak način zasedati Srbijo, ker ne bo imela sicer nikoli več miru na južno-vzhodnih mejah. Aehrenthal je poslal v Beograd diplomatski spis, kjer je zahteval od srbske vlade prav odločno, naj se odpove svojim zahtevam. To je bil nekak ultimat. Če bo Srbija avstrijsko zahtevo odklonila, je bilo jasno, da vkorakajo avstro-ogrske čete v Srbijo. V tem napetem položaju so se morale Francija, Anglija in Rusija odločiti. Nemčija je izjavila, da bo Avstrijo v vsakem slučaju podpirala in namignila, da odredi, če je treba, mobilizacijo svoje vojske. Računati je bilo torej s splošno evropsko vojno. Francija ni bila dovolj oborožena, Rusija pa še šibka od poraza v vojni z Japonci. Tako je Izvolskij s škripajočimi zobmi popustil in sveztoval Srbov, naj odnehajo. V noči od 24. na 25. marca 1909. je prispel na Dunaj srbski odgovor. Srbija je izjavila v njem, da ni aneksija Bosne in Hercegovine »v nobenem oziru prekršila njenih pravic«, da bo vojaštvo znizala na prejšnje mirovno stanje ter stopila z Avstrijo spet v dobre odnose.

Aehrenthal ni pričakoval takega odgovora. Prepričan je bil, da bo Srbija avstrijsko zahtevo odbila, in naročil zato vseučilišnemu profesorju Friedjungu, naj napiše v dunajski »Neue Freie Presse« članek kot uvod v vojni pohod na Srbijo. V isti noči, ko se je članek tiskal, je prišel na Dunaj srbski odgovor. Avstrijsko zunanje ministrstvo je hotelo članek še ustaviti, a bilo je že prepozno. Drugi dan ga je čitala avstrijska in inozemska javnost.

NAŠA HRANA.

MLEKO IN MLEČNI IZDELKI.

Ko pride otrok na svet, ne uživa skozi precej mesecev nič drugega kot mleko, pri katerem se otrok prav dobro razvija in prav kmalu podvoji svojo težo. Isto opazamo tudi pri živalih-sesavcih. Torej mora mleko vsebovati vse snovi, ki so potrebne za telesni razvoj.

SESTAVA NARAVNEGA MLEKA.

Mleko je neprozorna, belkasta tekočina, šibkega duha in okusa. Predvsem je mleko določeno za hrano v naravnem, tekočem stanju. Že tisočletja pred Kristusom v mlekostvorih so delali iz mleka maslo in sir.

Kako so sestavljene razne vrste mleka, nam kaže sledeča razpredelnica:

		voda v odstotkih	tolšče o/o	sirčina o/o	beljakovine o/o	sladkor o/o	pepel o/o	skupaj o/o
kravje	mleko	87.8	3.2	3.0	0.5	4.8	0.7	100
kozje	"	87.3	3.6	3.0	1.-	4.3	0.8	100
ovčje	"	81.9	7.-	4.3	1.3	5.-	0.9	100
bivolje	"	80.9	8.-	4.5	0.7	5.-	0.9	100
kobilje	"	90.6	1.-	1.2	0.8	6.-	0.3	100
osličje	"	90.-	1.4	0.8	1.1	6.2	0.5	100
prašičje	"	84.1	4.6	7.2	3.1	1.-	100	
kunčje	"	69.5	10.5	15.5	2.0	2.5	100	
pasje	"	77.-	9.2	4.2	5.6	3.1	0.9	100
mačje	"	82.6	3.3	3.1	5.6	4.9	0.5	100

Mleko pa ni vedno tako sestavljeno, kot kaže razpredelnica. Različne živali iste pasme imajo lahko prav različno mleko, kar zavisi od različne hrane, lahko pa tudi od drugih razlogov, kot boleznih itd. Največja razlika pa je med navadnim mlekom in onim, ki se izloča takoj po rojstvu. To mleko imenujemo mleziivo in se

razločuje od navadnega mleka po zunanosti, barvi, okusu in duhu. Kravje mleziivo vsebuje v srednjem 71.69 odstotkov vode, 3.37 odst. tolšče, 4.83 odst. sirnine, 15.85 odst. beljakovin, 2.48 odst. sladkorja in 1.78 odst. pepela.

Torej vsebuje mleziivo mnogo manj vode kot navadno mleko, zato pa mnogo več suhih snovi. Mleziivo vsebuje posebno visok odstotek beljakovin in sirnine, zavoljo česar se pri kuhanju zelo rado in hitro sesede. Mleziivo je nujno potrebno za mlado bitje, ker izčisti njegovo črevesje različnih odpadkov. Za odrasle ljudi je mleziivo zelo redilno, ker je bogato na redilnih snoveh. Pri kravah se mleziivo spremeni v navadno mleko peti dan po porodu, dobro užitno pa je že po tretjem dnevu. Za izdelavo sira in masla pa je pripravno komaj drugi teden po otelitvi.

SESTAVA SMETANE.

S posnemanjem dobimo iz mleka smetano. Naravno posnemanje se vrši z lonci, kozicami, korci, s plitvimi latvicami, umetno pa s posnemalnikom.

Pri posnemanju se naravno mleko loči v dva dela, in sicer v smetano in posneto mleko. V smetani so iste snovi kot v naravnem mleku, le da je odstotek tolšče mnogo višji, odstotek vode pa nižji. Naravna in umetno pridobljena smetana pa nista enako sestavljene, kar nam najboljše kaže sledeča razpredelnica: V 100 delih vsebuje

	naravna smetana	umetna smetana
vode	73	63.5
tolšče	20	30.5
beljakovin	3	2.6
sladkorja	3.4	2.9
pepela	—6	—5

Iz tega sledi, da je umetna smetana, ki se pridobi s posnemalnikom, mnogo boljše, več vredna, kot pa navadno pridobljena smetana, ker vsebuje umetna več tolšče in manj vode.

SESTAVA MASLA.

Če pri primerni toplini tolčemo mleko ali smetano, se tekoče tolščne kroglice radi pinjenja strdijo in med seboj sprimejo v kopice in dobimo maslo, ki je trdo, bledorumenne barve; še sveže je sladkega okusa in prijetnega duha.

Skrbno in pravilno izdelano maslo vsebuje v 100 delih

vode	14
tolšče	84
beljakovin	0.5
mlečnega sladkorja	0.4
pepela	0.1

Navadno vsebuje maslo 1 odstotek soli, mlečne kisline, itd.

Tolšče mora biti v dobro izdelanem maslu 83 do 84 odstotkov, nikakor pa ne izpod 80 odstotkov. Najbolj mastno maslo dobimo iz primerno kisle smetane, najbolj pusto pa je maslo, izdelano naravnost iz mleka. Najmanj vode je v dobro zgnetenem maslu.

SESTAVA SIRA.

Sir delamo tako, da segrejemo mleko na 30 do 35 stopinj Celzija ter mu dodamo nekoliko naravnega, dočma iz telečjih (tudi kozličjih) želodcev pripravljenega ali umetnega, tekočega ali suhega sirišča.

Navadno razločujemo sir po tolščobi in tako poznamo tolsti, poltolsti in pusti sir; prvega dobimo iz naravnega, drugega iz malo posnetega, pust sir pa iz močeno posnetega mleka. K tolstim sirom prištevamo v trgovini predvsem svetovno znani emendolski (emmentaler) sir ter naš tolminski (tudi furlanski). K manj tolstim sirom spada parmezan za ribanje, katerega delajo iz mleka, ki so ga z latvicami deloma posneli. V 100 delih vsebuje

	emendolski	parmezan
vode	35.59	34.57
beljakovin	31.99	35.15
tolšče	28.04	24.05
sladkorja	—,57	—
pepela	3.81	6.23

V trgovini se dobi večkrat tudi ovčji sir, ki vsebuje v 100 delih

vode	29.70
tolšče	31.30
beljakovin	33.69
pepela	5.31

V pepelu je navadno največ kuhinjske soli, katere je večkrat do 4.5 odstotkov sira.

Pusti siri vsebujejo tem manj tolšče, čim bolj je bilo mleko posneto. Iz mleka, posnetega s posnemalnikom, dobimo sir s komaj 1 do 2 odstotki tolšče.

SESTAVA POSNETEGA MLEKA.

Posneto mleko ima tem manj tolšče, čim bolj je bilo posneto. V sto delih vsebuje

naravno posneto mleko s posnemalnikom
(v latvicah) posneto

vode	89.85	90.30
tolšče	—,75	—,25
beljakovin	4.03	4.—
sladkorja	4.60	4.70
rudninskih snovi	—,77	—,75

Ker je v posnetem mleku vedno precej beljakovin in sladkorja, je tudi posneto mleko še vedno dobro redilno.

SESTAVA PINJENEGA MLEKA.

Pinjeno mleko je tisto, ki nam ostane po izdelavi masla. To mleko je boljše, če smo napravili maslo iz mleka kot pa iz smetane. Pinjenec iz smetane vsebuje v 100 delih

vode	91.24
tolšče	—,56
beljakovin	3.50
sladkorja	4.—
pepela	—,70

SESTAVA SIROTKE.

Sirotko je tekočina, ki nam ostane, ko smo napravili iz mleka sir. Sirotko je različna in njena sestava zavisi od tega, ali smo napravili sir iz tolstega ali manj ali več posnetega mleka. Vendar pa razlike v sirotki niso posebno visoke. Glavna razlika je v tolšči, katere je v sirotki po tolstem siru do tri četrt odstotka in se s posnemalnikom še vedno iz take sirotke napravi maslo.

V splošnem vsebuje sirotka okoli 93 odstotkov vode, 5 odst. mlečnega sladkorja, ostalo so tolšča, beljakovine in pepel.

SESTAVA SKUTE.

Skuto dobimo, če sirotko segrejemo na 85 do 93 stopinj Celzija in jo okisamo. Tedaj se izloči neka bela snov, katero imenujemo skuto. V trgovini se dobi tudi skuta, ki je pripravljena iz celega mleka. Taka je posebno znana »rimska skuta« (ricotta romana), ki je izdelana iz celega, to je naravnega, ovčjega mleka. Tudi Istrani prodajajo večkrat v Trstu tako skuto.

Skuta iz sirotke vsebuje navadno 68 do 70 odstotkov vode, 3.2 do 5.2 odst. tolšče, 15 do 22 odst. beljakovin, 3.9 odst. sladkorja in 2 do 3.5 odst. pepela. Skuta iz celega mleka (ovčja skuta) vsebuje navadno 43 odst. vode, 33 odst. tolšče, 12 odst. beljakovin, 10 odst. sladkorja in 1 odst. pepela in mlečne kisline.

Če odvezemo sirotki skuto, nam ostane tekočina, ki jo ponekod pri nas imenujejo žuro. Tudi v žuri je še vedno nekaj redilnih snovi, predvsem mlečnega sladkorja. Rabijo jo za krmljenje prašičev, dobra pa je tudi za peko kruha. — V velikih mlečnih centralah dobivajo iz žure mlečni sladkor.

DRUGI MLEČNI IZDELKI.

Danes izdelujejo iz mleka več kot 30 najrazličnejših stvari, ki se rabijo za človeško prehrano, pa tudi v obrtni namene. Za prehrano sta najvažnejši kondenzirano, to je zgoščeno mleko, ki je večkrat naravno, več-

krat pa tudi oslajeno, ter mlečni prah. Med vojno se je oboje dobilo tudi pri nas, v mirnem času pa rabijo oboje le na potovanjih.

ZAKLJUČEK.

Videli smo, iz česa so sestavljena različna mleka in drugi mlečni izdelki.

Vse kar je iz mleka, je za človeka zdrava danes pa tudi najcenejša hrana. Zato je dolžnost vsakega skrbnega gospodarja, da njemu podrejeni uživajo čimveč mlečne hrane. Dobro je to za telo in za zdravje, dobro za žep.

O KROJNI PRILOGI.

O januarski krojni prilogi smo prejeli več pisem, ki so kaj zanimiva.

Kmečko dekle s Tolminskega piše: »Priloga mi je močno všeč, posebno ker so vzorci domači, slovenski. Le našega se držimo, je najlepše. Tudi druga dekleta, ki sem jim prilogo pokazala, so jo hvalile.« — Gospa I. V. iz Trsta piše: »Na krojno prilogo ste spravili zelo mnogo reči, izbira je velika. Seveda ni vse za vsako, a mislim, da lahko vsaka porabi kakega teh vzorcev. Prav je, da je večina vzorcev v slovenskem narodnem slogu; še lepše bi bilo, ko bi jih prinašali v barvah, pa to preveč stane, kaj ne? Prav razveselilo je mene in druge matere »Žensko polje« in na njem še posebno nasveti strokovne zdravnice. Ko bi vedeli, koliko gorja se rodi, koliko solz preteče, koliko hudih bolezni in družinskih nesreč nastane, ker so mlade matere in tudi dekleta v rečeh lastnega zdravja nevedne, bi poskrbeli, da se o teh rečeh več piše, več pojasnjuje! Zatorej pravim: pozdravljene vse, ki sodelujejo pri »Ženskem polju« krojne priloge. — Pa še eno pismo smo prejeli, nevšečno reč iz G. Tu se nekdo ozkosrčno pritožuje radi zdravniških člankov na krojni prilogi. Ko prebirate take stvari, mislite na svojo mater, mislite nanjo s spoštovanjem, z ljubeznijo do mučenice, ki vas je rodila. Pa se vam bodo pomisleki in strahovi razpršili.

ZA KUCHARICE.

Pustni krofi. — Vzemite pol kg moke, sol, približno tri osminke litra mleka, 6 rumenjakov, vaniljo, 4 dkg surovega masla, 5 dkg sladkorja, 2 dkg kvasa, pol žličke ruma, 10 dkg marelične marmelade, 1 kg masti ali olja, sladkor za potrošenje. — Pristavi v skodelici kvas. Med tem časom mešajte surovo maslo in ko je to dobro umešano, prideni sladkor, rumenjake in rum ter mešajte še, da se tvarina dobro speni in naraste. Nato polagoma prideni moko in mlačno mleko, v katerem si raztopila sol (testo mora biti bolj mehko). Stopaj, da postane testo gladko kot pri buhtovčkah. (Gl. januarsko število!) Stopeno testo pokrij s prtičem in pusti vzhajati na ne pretoplem kraju. Ko se je testo za dvakratno množino dvignilo, deni ga na pogreto in z moko potreseno desko ter razvaljaj za mezinec na debelo. Iz tega testa zreži z obodom za krofe (če tega nimaš, je dober tudi kozarec) okrogle krpe. Pri tem pazi, da ne pozabiš deti oboda vsakokrat prej v moko, ker se drugače rad prime

testa. Deni na vsako drugo krpo kupček marmelade ter pokrij z drugo prazno krpo, in sicer tako, da pride z moko potresena stran zgoraj. Nato jih še enkrat obreži z nekoliko manjšim obodom, da dobe lepšo obliko in jih deni vzhajati na desko, s prtičem pokrito. Seveda jih moraš tudi pokriti s prtičem. Ko so se krofi zadosti dvignili, položi vsak krof v razbeljeno mast tako, da pride vrhna stran spodaj. Cvrti jih v pokriti posodi, dokler na eni strani ne zarumenijo, nakar jih odkrij ter ocvrti še na drugi strani. Ocvrte krofe deni za nekaj časa na pivnik in jih nato še potrosi z vaniljinim sladkorjem.

Zelo važno je pri krofih, da so pravilno vzšli. To spoznaš takole: če deneš krof v vročo mast in se nad polovico vtopi, tedaj so premalo vzšli; če so pa preveč vzšli, se v masti sami obračajo in v tem slučaju nimajo lepega belega obročka.

Svinjska stisnjena klobasa. — Vzemite enake kose slanin od glave, bolj pustega mesa, kož in ušes. To zreži na majhne kocke, osoli, opopraj in prideni nekoliko majarona, seseklanih limonovih olupkov, prav malo stolčenega česna in osminko litra krvi in vse dobro premešajte. Z mešanico srednjegosto napolni svinjski želodec ali široka čreva ter kuhajte približno eno uro v slani vodi. Nato prebodi klobaso z iglo: če ne priteče kri, je klobasa kuhana.

Kuhano klobaso deni med dve deščici in zgornjo obteži s kako težjo stvarjo (kamenjem). Tako pusti klobaso skozi par dni. Na liste zrezani stisnjeni klobasi se prilega nastrgan hren.

Kisel hren. — Vzemite korenino hrena, 1 žličko sladkorja, 2 žlici svežih kruhovih drobtin, sol, olje, kis. Zreži baj očiščen hren, primešajte mu drobtine, sladkor in sol ter zabeli ga z oljem in okisajte.

Svinjski gulaž s kislim zeljem. — Vzemite pol kg prešičjega mesa, 20 dkg čebule, 15 dkg masti, papriko, sol, kumno, (kimel), tri četrti kg kislega zelja, 1 žlico paradiznične mezge. — Opraži v vroči masti seseklano čebulo, potem prideni za nožovo konico paprike, na vse like kocke zrezano meso, sol in kumno. Ko se vse to malo opraži, prideni paradiznično mezgo, zalij malo z vodo ter dušite, dokler se meso napol ne omeheča. Nato prideni še kuhano kislo zelje in dušite dalje, dokler ni meso mehko.

Kruhovi cmoki. — Vzemite pol kg kruha (najbolje je, če je par dni star; seveda uporabite lahko tudi polnoma suhega, da le ni pokvarjen), 1 jajce, 1 žlico moke, 5 dkg slanin (pancete), 2 dkg masla, sol, malo peteršilja. — V mrzli vodi namočenemu in ožetemu kruhu prideni jajce, sol, sesekljan peteršilj, na majhne kocke zrezano in v maslu opraženo slanino in dobro žlijte moke (vendar ne več kot eno žlico, ker drugače cmoki niso rahli) ter vse to nekoliko zgneti. Nato napravite cmoke, povaljajte jih dobro v moki, da se ne razkuhajo, in skuham v vreli slani vodi.

Cmoke dajte h gulažu ali pečenki; poleti jih napraviš lahko s paradiznično omako, dobro se podajo tudi h kislemu zelju. Če hočete štediti, jih lahko napraviš tudi brez masla in slanin.

OTROK IN ŽIVALI.

Naša Micika, ki jo vidite na prvi strani, je tolminska ččeca; iz Rovta smo doma, veste. Komaj je začela premikati ročice in nožice po tleh, so se že začeli nje prvi pogovori z mačko. Muc, muc! tako je šlo po hiši, Micika se je drsala, mačka pa veličastno stopala ob njej, z repom po koncu kot stražnik s sabljo. Pozneje se je Micika seznanila še s kravo Ruso, s sosedovim psom Lajom in še celo s stričevim vrancem se zna pogovarjati in hud strah nas je zgrabil, ko smo nekoč zagledali, kako se mu obeša za vrat.

Pa veste, da imajo tudi živali našo Miciko rade? Mucka jo včasih res opraska, a mora ji že bridka peti. Lajo ji veselo maha z repom in ji položi tace na ramo. »Jej, mama, če bi še govorili znal!« pravi ččeca. Najraje pa ima ččeca kravo, ki jo tako zvesto in verno gleda in in ji je mleka dajala že prve dni življenja, kot pravi mama. Tako se te ljube živali premikajo, živijo, rastejo in umirajo v malem krogu, ki ga ljubi otrok.

Kako je to, da otrok tako rad ima živali in vse stvarstvo božje? Tudi Frančišek Asiški se je pogovarjal s pticami in govoril ribam... To je tako, da je v otroku velika, čista modrost.

POPOTNIKI.

»Prišel bo čas, ko se bodo hiše izpraznile in bodo v njih ostali le dedje in dojenčki.« Tako je modroval stari hlapec Tomaž, ki je bil vedež, da malo takih!

Pa je čas tako dozorel, da so tisoči naših ljudi poprijeli za popotno palico in odšli v daljne kraje. Tu zija prazna hiša, tam je družina brez očeta, iz te družine sta že dva v Ameriki. Sama Argentina jih je že vzela dvajset tisoč, dvajset tisoč krepkih, mladih ljudi — oj, kako krvavi telo našega ljudstva!

Zena, ki je vzredila dvanajst otrok tako, kot Bog ukaže, mi je pravila: »Pet jih je že v Ameriki. Ko so šli na barko, mi je bilo, ko da bi šli v grob. Kdo ve, ali jih bom še kdaj videla?« In solze so ji tekale po licih.

Saj slutiti, da se njih steza vije po neznanih tleh... Zakaj domača hiša ne daje le kruha, ampak daje ljubezen, pomoč v vseh stiskah, nudi božje življenje srečo. Tujina da lahko kruh, te srčne sile le težko nudi.

Bog z vami, popotniki naši!

A. K.:

NOVE KNJIGE.

Lani (1. marca 1929.) se je v Ljubljani ustanovila nova književna založba, osnovana po vzorcu Mohorjeve družbe. Imenuje se Cankarjeva družba. Njena kulturna smer je izrazito marksistična. Take so tudi njene publikacije za l. 1930. Izdala je štiri knjige, in sicer: Koledar, Cerkvenikovo povest »Daj nam danes naš vsakdanji kruh...«, zbirko povestí ameriškega pisatelja J. Londona pod skupnim naslovom »Mož z brazgotino« in Lončarjevo poljudno razpravo »Kako je nastalo našnje delavstvo in njegovo gibanje« z Uratnikovimi dostavkom »Prebivalstvo in gospodarstvo Slovenije«. Koledar prevevata izrazita razredna borbenost in mladost, prekipevajoče življenje, ki išče duška v leposlovju, ker ga ne more najti v drugih panogah javnega življenja. — Nova založba je izdala VII. zvezek Finžgarjevih zbranih spisov. Ta zvezek obsega kopo drobnih povestí in črtic, ki so nastale od l. 1903. do 1925; ter so »živa priča, kako dolga in trudna je pot od »Duše, ki vasuje« do »Gospoda«. — Pregelj je okoli božiča izdal dve knjigi. Pri Jugoslovanski knjigarni v Ljubljani je izšel IV. zvezek Izbranih spisov, ki obsega »Zgodbe zdravnika Muznika« (I. in II. del) ter kratko črtico »Tolminske matere sveta noč«. Mohorjeva družba v Celju pa je iz »Mladike« ponatisnila zgodovinsko povest »Peter Markovič, strah ljubljanskih šolarjev«. Časovni okvir tega slavospesa na zaupanje v Boga in ljubezen je druga polovica 17. stoletja (drugo obleganje Dunaja). Pregelj se tu na kakem mestu prav po Sienkiewiczovo razmahne. Če bi imel še njegovo široko kompozicijo! — Čisto svojevrstna knjiga je Jalenova povest »Ovčar Marko«, katero je za lanske božiče izdala celjska Mohorjeva družba. Povest je izhajala v »Mla-

diki». Prištevam jo med najboljše ljudske povesti po vojni, in sicer radi čisto svojstvenega sloga, ki je do- mač in visoko umetniški hkrati ter prav nič posnemav- ski, in radi snovi. Zdel bi samo, da bi se Jalen otresel Pregljevega zgodovinarstva (v to povest je brez kake posebne potrebe vtaknil sicer vse časti vrednega in zelo znamenitega gorenjskega čebelarja iz 18. stoletja An- tona Janša) in da bi posegel v sedanje življenje. Saj vendar vojna ni uničila vse lepote. Sodim, da utegne Jalen prekositi vse najboljše ljudske pisatelje.

Ione S.:

»BOŽJI SPEVI«.

Zbirka je urejena predvsem za naše razmere in vpo- steva zmožnosti naših zborov in organistov. Zato ob- sega večinoma lažje melodične skladbe, ki so našim zborom dostopne. Tako piše uvodoma med drugim urednik »Božjih spevov« g. V. Vodopivec. Zdi se mi, da zveni stvar po nekakem opravičevanju. Čemu opa- vicevanje? Če je uredništvo pozvalo skladatelje, naj pišejo melodično in ne pretežno, ni mislilo pri tem na manj vredne ali celo ne na slabe skladbe in gotovo je tudi, da niso ni skladatelji sami razumeli urednikovega poziva v takem smislu. Kajti če je jasno, da ni melo- dija v muziki še zdaleč greh, je jasno tudi, da nista akordična prenatrpanost in težka, mnogokrat brezmi- selna kromatika nikakor edini merodajni sredstvi za resnično vrednost skladbe, in še celo ne pevske skladbe. — K zbirki so prispevali malodane vsi sodobni delujoči slovenski skladatelji cerkvenih pesmi in zato so »Božji spevi« v bistvu zrcalo slovenske sodobne cerkvene pesmi. Če bi bil v zbirki zastopan še H. Sattner — škoda, da ni* — bi bilo zrcalo še bolj verno. Nehote se pri pregledovanju »Božjih spevov« spominjam na izdanja Foersterjevih Cecilij in Cerkv. pesmaric in koristno bi bilo primerjati jake in šibke strani takratne in današnje cerkvene pesmi, namenjene za ljudsko višino. — »Božji spevi« so izredno lepo in porabno urejena pesmarica in obsegajo 92 skladb cer- kvenega leta. Besedilo 48 skladbam je napisal prof. F. Terčelj in tako imamo v javnosti na mah dobra besedila. Skladbe so po obliki eno- dvo-, odnosno trodelne pesmi, ki v poedinah delih primerno spreminjajo in imajo po večini lepe, pevne napeve na homofoni pod- lagi. V harmonskem pogledu ne prinašajo novega; me- dulacija je ponajveč jasna in naravna, pot poedinah gla- sov teče gladko in bodo pevci tozadevno le redko prišli v zadrego. V pesmarici je mnogo skladb, ki so zelo lepe in bodo učinkovale; večina ostalih ima na sebi te ali druge pozitivne strani in vrline, ki jim bodo zago- toville priznanje med pevci in poslušavci. To je pa glav- no in s tem bo namen pesmarice dosežen. Seveda je v zbirki nekaj takih skladb, ki imajo na sebi močna zna- menja slabokrvnosti in splošne šibkosti, to pa ni nič čudnega. H koncu še eno opomnjo: za vse pesmarice namreč in posebej za »Božje speve« bi ne smelo biti važno to, da so pesmi nove in še nikjer priobčene; va- žnejše in pravilnejše bi bilo, če bi bile vse pesmi dobre, četudi starejše in ponatisnjene.

* Res škoda, da se veleč. P. H. Sattner prošnji Go- riške Mohorjeve družbe ni odzval. (Opomba uredništva.)

Družinske igre.

KRALJEVO VELICASTVO.

Družba izbere kralja in ga posadi na stolico, ki stoji na mizici; na desno in levo sedeta dva ministra. Kralj pozdravi vse svoje zveste in naznani, da bo imel zdaj tajno sejo s svojima ministroma, na kateri bo določil, kako milost naj podeli vsakemu svojih zvestih. Vsi drugi se umaknejo iz sobe. Kralj pa si povezne na glavo velik klobuk, v katerem je voda. Ko se odpro vrata, začne kralj deliti milosti: na vsako prošnjo slan odgo- vor. Ko pride na vrsto tisti, ki si ga je kralj izbral za dvornega norca, se kralj dvigne, nagne glavo in ko teče iz klobuka voda nadenj, reče:

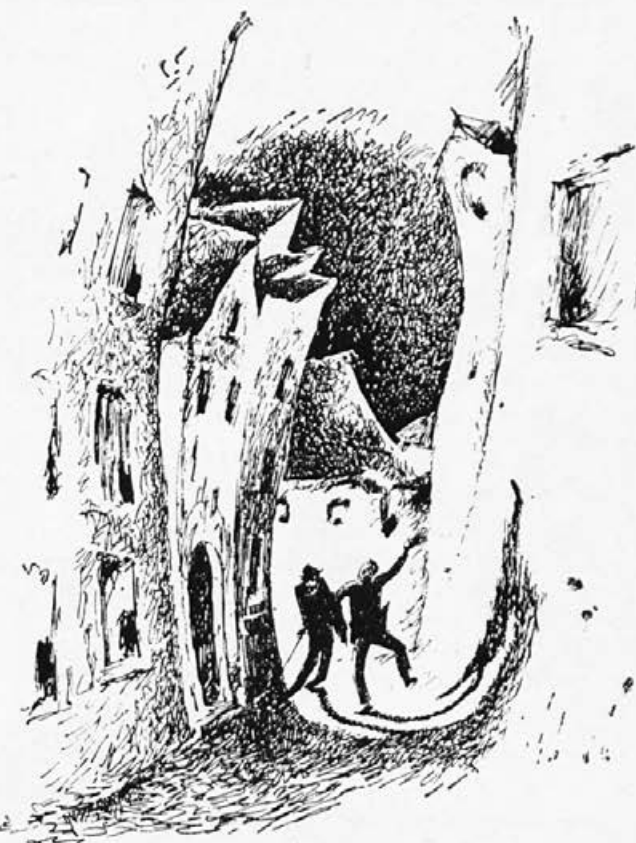
»Podelujemo ti to odlikovanje...!«

VPRAŠANJA.

Spokornik pojdi okoli mize in vsak družabnik mu zastavi dve vprašanji: na prvo mora spokornik odgo- voriti »da«, na drugo »ne«. Na primer: »Ti hodiš po glavi?« — »Da.« — »Znaš črešnje brati?« — »Ne.« — Tako bo spokornik moral to zatajiti, kar ve in zna in vsemu smešnemu pritrditi.

POPRAVI! V 1. številki naj stoji v članku »Na ope- racijo« na strani 29., 5. vrsta mesto besed »usta z jodo- vo tinkturo«; »nato z jodovo tinkturo«. Slika na str. 31. kaže mrože na zborovanju.

Za smeh.

Oj, predpust, ti čas presneti!

Med pijanimi. — Bil je nedeljski večer, ko je na eno vipavskih postaj prihrumelo pet gospodičev, ki so bili od vina prav poskočni. V čakalnici se je sprhajala naša Marička in se semtertja pogledala v zrcalo na steni. Gospodiči jo opazujejo, se poredno smejejo; kar ji najglasnejši zakliče:

»Gospodična, ali sama sebi res tako ugajate, da se od vseh strani ogledujete?«

Marička ga pogleda in reče: »Od časa do časa moram vendar videti kakega treznega človeka!«

Rešena uganka. — Kaj je bolj veselega kot rejen, dobrodušen stric! Kaj zna ta vse otrokom povedati! Že mu visijo vsi štirje na rokah in nogah in čakajo, da bo spet odprl usta. — »Tonak,« pravi najstarejšemu, »ti si učen fant, dam ti uganko. Sivo je, dolga ušesa ima in se pusti jahati; kaj je to?« — »Stlic, to š!« za-
vpije triletni Janeček.

Moč uniforme. — Ko je rajni srbski državnik Nikola Pašić nekoč prišel skrivoma v Split in šel kositi v priprosto gostišče, ga tam niso spoznali in so mu le po navadi postregli. Zvečer pa, ko je prišel iz sobe v sijajni uniformi, je gospodar prestrašeno pritekel za njim in se opravičil: »Gospod minister, zjutraj Vas nismo

spoznali.« — Pašić se je nasmehnil: »E, moj dragi, prav tako se je godilo tudi Avstrijancem: tudi ti so nas spoznali šele, ko smo oblekli uniformo.«

Kratka ocena. — Gledališki ravnatelj Peter je najel prvega tenorista, ki se je imenoval Petelin. Že pri prvi predstavi ga je pevec polomil, pri drugi je bilo še slabše, tretjič pa je bila gledališka dvorana skoro prazna.

Kritik Jakob Jež je nato napisal v mestnem listu »Šoški valovi« sledečo oceno:

»Glede včerajšnje predstave v našem gledališču se strinjamo s tem, kar pravi evangelist Lukež v 10. poglavju, 15. vrsti.«

Bravci so tam našli: »In ko je petelin tretjič zapel, je Peter šel ven in se bridko zjokal.«

Dobra pljuska. — V hišo veljtrgovca, čigar oče je bil reven krojač, je prišel v goste ožaben grof. Po kosilu je grof hotel gospodarja malce povleči in je napeljal pogovor na obleke in krojače. — »To pa moram reči,« je vzkliknil, »tako lepih hlač kot mi jih je šival vaš oče, nisem več nosil!« — »Verjamem vam, gospod grof,« — mu je hladno odgovoril gospodar, »ravno pred par dnevi sem vrgel v ogenj neplačane račune in druge nič vredne papirje svojega rajnega očeta.«

U G A N K E.

Urednik Peter Bulkovič — Domen, Sgonico, P. Prosecco (Prov. Trieste).

1. DVE ZASTAVICI.

(A. Z. — šteje 12 točk.)

1.

Kadar voda mi šumi,
vina dam si natočiti.
Kadar pa več vode ni,
moram revež vodo piti.

2.

Prijeten, tanek glas je moj,
sad truda mojega sladak,
uživa rad ga človek vsak;
a jeze moje se le boj!

2. TEŽAK RAČUN.

(D. L. — šteje 10 točk.)

Kramar pride v vas. Kupčija mu gre dobro izpod rok. Slednjič pride z ostankom v premožno hišo in reče ves vesel: »Za 100 lir prodam vse. Svilene nogavice po 5 L, robce po 1 L in vlasulje po 5 stotink. Vsega skupaj je ravno 100 komadov.« Kupčija je bila sklenjena. Pa povej ti, koliko nogavic, robcev in vlasulj je gospodinja kupila?

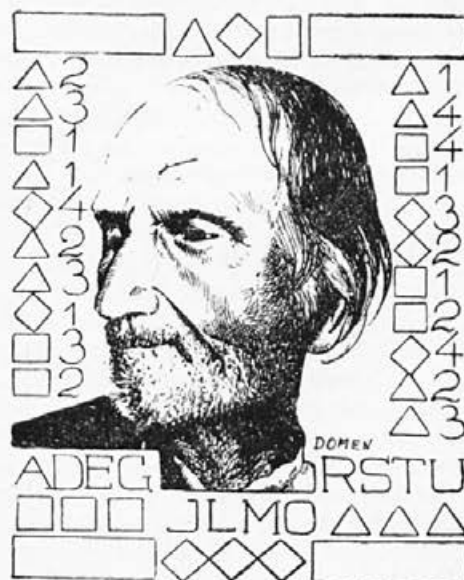
3. ČRKE IN ŠTEVILA.

(Milič. — šteje 14 točk.)

Č G L B E O L Z J E
6, 16, 16, 14, 5, 18, 6, 1, 5
S R G T V N J E
14, 21, 16, 16, 16, 1, 5

4. STARČEK.

(Domen. — šteje 14 točk.)

Vse ugankarsko gradivo sprejema samo urednik ugank Domen. Rešitve pošljite do 1. marca.

Odgovorni urednik dr. Engelbert Besednjak.

Tiskala Katoliška tiskarna v Gorici. (Za tiskarno odgovoren Ludovik Špacapan.)